ПРАЛЕТАРЫ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Год выдання 38-ы
№ 91 (2451)
18 лістапада 1969 г. АЎТОРАК
Цана 4 кап.

У ГІСТОРЫІ чалавецтва вялікія людзі маюць толькі адну дату — дату свайго нараджэння. 22 красавіка 1970 года спаўняецца 100 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна. Да гэтай велічнай даты рыхтуюцца працоўныя ўсяго свету, увесь савецкі народ.

Пісьменнікі Савецкай Беларусі сустракаюць ленінскі юбілей новымі творчымі дасягненнямі, перш за ўсё творамі на актуальныя тэмы камуністычнага будаўніцтва ў нашай краіне, творамі высокага грамадзянскага гучання, творамі, у якіх праўдзіва і шматбакова адлюстравана стваральная праца савецкіх людзей.

Заўтра пачынае сваю работу пленум праўлення Саюза пісьменнікаў БССР. На ім пойдзе гаворка пра сённяшні стан беларускай літаратуры, яе поспехі і здабыткі, пра тое, які ўклад зрабілі і робяць пісьменнікі нашай рэспублікі ў мастацкую Лeнініяну.

Уладзімір Ільіч Ленін заклікаў дзеячоў літаратуры і мастацтва: «Бліжэй да жыцця. Паболей увагі да таго, як рабочая і сялянская маса на справе будуе нешта свае ў сваёй будзённай рабоце». У сваёй славутай працы «Партыйная арганізацыя і партыйная літаратура», насуперак фарысейскім крыкам апалагетаў буржуазіі аб абсалютнай свабодзе творчасці, ён з камуністычнай прынцыповасцю і страснасцю пераканаўча даказаў, што свабода пралетарскага пісьменніка — гэта свядомае падпарадкаванне сваёй дзейнасці барацьбе за свабоду пралетарыяту. Уладзімір Ільіч сфармуляваў прынцыпы партыйнасці і народнасці літаратуры і мастацтва сацыялістычнага рэалізму.

Пісьменнікі Савецкай Беларусі, верныя прынцыпам партыйнасці і народнасці сацыялістычнага мастацтва, заўсёды трымалі ў чысціні нашу магутную ідэйную зброю — марксісцка-ленінскую

ЗАЎСЁДЫ З ЛЕНІНЫМ

ідэалогію, пастаянна ўдасканальваючы сваё майстэрства, аддаючы ўсе свае сілы і здольнасці палітычнаму, маральнаму, эстэтычнаму выхаванню савецкіх людзей. Росквіт нашай літаратуры, росквіт сацыялістычнай культуры савецкіх народаў непарыўна звязаны з імем Уладзіміра Ільіча Леніна.

«Няма нічога больш узвышанага і высакароднага, чым браць прыклад з Леніна, самаахвярна змагацца за справу, якой ён прысвяціў усё сваё жыццё»,— гаворыцца ў пастанове ЦК КПСС «Аб падрыхтоўцы да 100-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна».

Гэты заклік знайшоў шырокі водгук у сэрцы дзеячоў літаратуры і мастацтва нашай краіны. Пісьменнікі Савецкай Беларусі, рыхтуючыся да Ленінскага юбілею, зрабілі падарожжы па ленінскіх мясцінах у нашай краіне і за мяжой, і зараз працуюць над мастацкімі творамі на гэту тэму, часта выступаюць у гарадах і сёлах перад працоўнымі нашай рэспублікі, завязалі больш цесныя кантакты з пісьменнікамі братніх літаратур. Часопісы «Полымя», «Беларусь», «Маладосць», «Нёман» на сваіх старонках пастаянна адлюстроўваюць ход падрыхтоўкі да Ленінскага юбілею. Выдавецтва «Беларусь» падрыхтавала да друку зборнік твораў беларускіх пісьменнікаў, прысвечаных вялікаму Леніну, яго неўміручым справам, жыццю і працы савецкіх людзей пад сцягам ленінізма. Ад папярэдніх калектыўных кніг, прысвечаных У. І. Леніну, гэты зборнік адрозніваецца тым, што ён будзе найбольш поўны: у ім будуць надрукаваны творы, напісаныя яшчэ пры жыцці Леніна і ў апошнія гады.

Напярэдадні чацвёртай гадавіны Кастрычніка Уладзімір Ільіч пісаў: «Лепшы спосаб адсвяткаваць гадавіну вялікай рэвалюцыі — гэта засяродзіць увагу на нявырашаных задачах яе». Гэтымі мудрымі ленінскімі запаветамі павінен кіравацца ў сваёй рабоце кожны літаратар, кожны мастак.

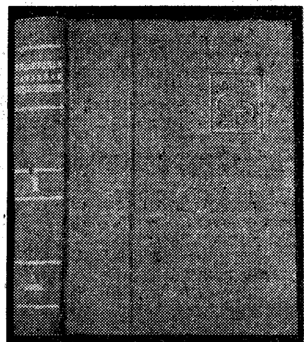
На фарміраванне грамадства аказвае магутны ўплыў па-мастацку намаляваны тып новага чалавека. Савецкая літаратура ў сваім развіцці стварыла цэлую галерэю вобразаў людзей з народа, якія ўвасобілі ў сабе лепшыя рысы змагароў за ўсталяванне на зямлі самых светлых ідэалаў.

Уся гісторыя барацьбы і перамог нашага народа — гэта ўвасабленне ленінскіх ідэй. І для пісьменнікаў, мастакоў няма больш пачэснага абавязку, чым па-мастацку асэнсаваць шлях, пройдзены савецкімі людзьмі пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі — верным і надзейным прадаўжальнікам ленінскай справы, узбагаціць скарбніцу культуры нашай многанацыянальнай краіны лепшымі нацыянальнымі здабыткамі. Але вырашаючы гэту высакародную задачу, нельга забываць пра высокую адказнасць і патрабавальнасць.

Практыка сацыялістычнага будаўніцтва, працоўныя перамогі савецкіх людзей, іх гераічнае змаганне з нямецка-фашысцкімі захопнікамі далі пісьменнікам багаты матэрыял для стварэння гераічных характараў, для ўслаўлення мужнасці і непахіснасці народа. Але, як ужо адзначалася на адкрытым партыйным сходзе беларускіх літаратараў, гісторыка-рэвалюцыйная тэма ў нашай літаратуры, тэма паказу гераічнага мінулага і сучаснага беларускага народа, тэма выхавання моладзі на рэвалюцыйных традыцыях яшчэ не знайшла яркага адлюстравання ў мастацкіх творах. Літаратурная крытыка недастаткова накіроўвае ўвагу пісьменнікаў на распрацоўку гэтай тэмы. Захапляючыся часам аналізам дробных фактаў, другарадных праблем, крытыкі праходзяць без увагі паўз кардынальныя праблемы, паслядоўна не змагаюцца з дробнатэмнасцю ў літаратуры. Шмат работы чакае яшчэ пісьменнікаў, асабліва драматургаў, па стварэнні п'ес аб сённяшнім працоўным гераізме савецкіх людзей. Трэба, каб і другія літаратурныя жанры зрабілі свой важкі ўклад у беларускую Ленініяну.

Савецкі народ знамянуе 100-годдзе з дня нараджэння Леніна новымі выдатнымі працоўнымі дасягненнямі. Пісьменнікі Савецкай Беларусі таксама не пашкадуюць сіл, каб унесці свой дастойны ўклад Ленінскаму юбілею, будуць з высокім натхненнем і настойлівасцю ствараць новыя яркія творы, несці сацыялістычную культуру ў масы, дапамагаць партыі выхоўваць падрастаючае пакаленне ў духу камунізма.

ПЕРШЫ ТОМ БелСЭ — НА СТАЛЕ ЧЫТАЧА

Здаецца, нядаўна паводле пастановы ЦК КП Беларусі і Савета Міністраў БССР пачалася работа па стварэнні Беларускай Савецкай Энцыклапедыі. І вось — яе першы том. Ён прыйшоў да чытача ў цёмна-малінавай, як на свята, вокладцы, і мы адзначаем гэту падзею як сапраўднае свята ў культурным жыцці беларускага народа. Наш карэспандэнт сустрэўся з намеснікам галоўнага рэдактара энцыклапедыі І. Д. Казекам і папрасіў яго падзяліцца сваімі думкамі ў сувязі з выхадам у свет першага тома.

— Гэта наша першая нацыянальная энцыклапедыя. Выдаецца яна як універсальны даведнік,—сказаў ён.—На яе старонках будуць адлюстраваны сусветна-гістарычныя поспехі Савецкага Саюза і ўсіх сацыялістычных краін у галіне эканомікі, навукі, культуры. Вялікае месца адводзіцца дзейнасці Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, сучаснаму этапу развіцця міжнароднага камуністычнага і рабочага руху, нацыянальна вызваленчай барацьбе народаў свету. Але БелСЭ —энцыклапедыя беларуская і таму, зразумела, асноўную ўвагу мы надаем беларускаму матэрыялу. Пра што ні ішла б гаворка ў артыкулах,—беларуская гісторыя, геаграфія, навука, культура—на першым плане. Возьмем артыкул «Абсерваторыі і інстытуты астранамічныя». І ў гэтым артыкуле чытач, напрыклад, знойдзе такі факт: у 1753 годзе была заснавана астранамічная абсерваторыя пры Віленскай акадэміі і там працаваў беларускі вучоны астраном Марцін Пачобут-Адляніцкі. Або артыкул «Артылерыя». Калі рабочы макет быў дасланы кансультанту беларускаму літаратуразнаўцу Г. Кісялёву, ён паведаміў, што выхадзец з нашай зямлі Казімір Семяновіч у 1650 годзе выдаў у Амстэрдаме на лацінскай мове кнігу «Вялікага мастацтва артылерыі першая частка». Бібліёграфы праверылі: кніжка сапраўды выйшла. Цікавая дэталь узбагаціла артыкул. А ў артыкуле «Абклад» прыведзены звесткі, што абклады ў Залатой і Сярэбранай палатах Маскоўскага Крамля рабілі беларускія майстры— Максім Сямёнаў (Куцень), Фёдар Мікулаеў і інш.

— Гэта ўжо са старонак першага тома? Калі ж у цэлым пра энцыклапедыю,—якія бакі жыцця беларускага народа знойдуць у ёй найбольш поўнае асвятленне?

— Будзе шырока адлюстравана гістарычнае мінулае нашага народа, яго братняя сувязь з народамі СССР, барацьба за сацыяльнае і нацыянальнае вызваленне, удзел беларусаў у Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, уклад нашай рэспублікі ў перамогу на палях Вялікай Айчыннай вайны, росквіт беларускай эканомікі, навукі, культуры за гады Савецкай улады. У энцыклапедыю ўвойдзе да 45 тысяч артыкулаў, з іх 2658 змешчана ў першым томе. Вось артыкул «Акупацыйны рэжым». Напісаны грунтоўна, з багатым фактычным матэрыялам, ілюстраваны. Тут і карта. На ёй паказаны лагеры смерці, якія фашысты размясцілі на Беларусі, месцы масавага знішчэння гітлераўцамі савецкіх людзей. Дзесяткі лагераў...А вось спіс населеных пунктаў, што накшталт сусветна вядомай Хатыні былі спалены разам з жыхарамі. Іх—628. Між тым, гэта назвы толькі вёсак, дзе загінула не меней як 50 чалавек. У артыкуле паказана ўся сістэма палітычных, эканамічных і ваенных мерапрыемстваў гітлераўцаў, накіраваных на ліквідацыю сацыялістычнага ладу, рабаванне нацыянальных багаццяў, заняволенне і знішчэнне савецкіх народаў. Ад рук фашыстаў у Беларусі загінула 2 мільёны 200 тысяч чалавек — кожны чацвёрты жыхар нашай рэспублікі.

Гартаем том энцыклапедыі. У ім — артыкулы ад «А» да «Афіна».

«Абаб'е»...
«Абарог»...

— Дарэчы, у БелСЭ чытачы знойдуць звесткі і пра багацці прыроды Беларусі, яе рэкі, азёры, пушчы. Вось вы назвалі возера Абаб'е. У энцыклапедыі будуць артыкулы пра ўсе азёры, плошча якіх звыш палавіны кв. кіламетра, пра ўсе рэкі—ад 20 кіламетраў і даўжэйшыя, пра ўсе гарады, гарадскія пасёлкі і вёскі—цэнтры сельсаветаў, калгасаў і саўгасаў. Да ўсіх раёнаў рэспублікі даюцца даволі падрабязныя карты, чаго няма ў іншых энцыклапедыях.

— Напэўна, ёсць і іншыя характэрныя асаблівасці БелСЭ, якія адрозніваюць яе ад падобных выданняў?

— Яны ў змесце і форме падачы матэрыялаў. Возьмем артыкул пра Акадэмію навук БССР. Акрамя звестак па гісторыі акадэміі мы прыводзім спіс нашых акадэмікаў з моманту заснавання акадэміі.

Пры падрыхтоўцы першага тома мы наладзілі моцныя сувязі з навуковымі цэнтрамі і рэдакцыямі энцыклапедый саюзных рэспублік, з партыйнымі і савецкімі органамі, прадпрыемствамі, музеямі. Над першым томам працавала больш за 1200 аўтараў: вучоныя, дзеячы культуры, пісьменнікі, партыйныя і савецкія работнікі, кіраўнікі прадпрыемстваў, спецыялісты шматлікіх галін народнай гаспадаркі, настаўнікі, краязнаўцы і г. д.

У БелСЭ будзе многа імён. Чытач знойдзе тут артыкулы пра ветэранаў Кастрычніка, грамадзянскай вайны, змагароў за ўстанаўленне Савецкай улады ў Беларусі, Герояў Савецкага Саюза і Герояў Сацыялістычнай Працы. Шмат артыкулаў прысвечана прагрэсіўным беларускім мысліцелям і філосафам дарэвалюцыйнага часу, вучоным, дзеячам тэатра, культуры. У першым томе змешчаны артыкулы пра беларускіх пісьменнікаў Альгерда Абуховіча, Андрэя Александровіча, Змітрака Астапенку, Анатоля Астрэйку, Алеся Асіпенку, Алеся Адамовіча, пра нашых славутых артыстаў Ларысу Александроўскую, Арсена Арсенку, Ганну Абуховіч, Дзмітрыя Арлова, кампазітара Мікалая Аладава, скульптара Заіра Азгура і многіх іншых дзеячоў беларускай культуры.

У заключэнне гутаркі І. Казека паведамляе, што калектыў БелСЭ ўжо закончыў рэдакцыйную падрыхтоўку матэрыялаў другога тома, які мяркуецца выдаць у 1970 годзе.

КІНАЛЕНІНІЯНА ПРАЦЯГВАЕЦЦА

У кінатэатрах рэспублікі працягваецца паказ мастацкіх і хранікальна-дакументальных фільмаў, прысвечаных 100-годдзю з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна.

Пасля цыкла карцін, якія ішлі пад дэвізам: «Доўгае жыццё таварыша Леніна трэба пісаць і апісваць нанава», пачаўся другі тур кіналенініяны пад назвай «Камуністы». Ён працягнецца да канца года.

Усяго дэманструецца больш як сто назваў мастацкіх і хранікальна-дакументальных фільмаў.

Са студзеня 1970 года і да самага ленінскага юбілею будзе праходзіць трэці, заключны этап кіналенініяны пад дэвізам «Ідэі Леніна жывуць і перамагаюць».

ШТОДЗЁННЫ НЕСПАКОЙ

В. КАРАМАЗАЎ,
спец. кар. «Літаратуры і мастацтва».

У ГАСЦІНІЦУ Малах Андрэевіч прыйшоў цёмначы. За акном адарваным бляшаным карнізам грымела навальніца, па шыбах хлёстаў халодны густы дождж і такі ж навальнічна-халодны, ушчэнт прамоклы, увайшоў ён.

— Дамовіліся на адзінаццаць раніцы, а ўжо адзінаццаць вечара... Не справіўся.

На мокрым абветраным твары ледзь улоўнай усмешкай паблісквалі вочы, чымсьці і ў стоме сваёй задаволеныя. Прысеў быў, ды зноў падняўся.

— Вячэраў? Я не абедаў яшчэ. Пайшлі.

Спусціліся на першы паверх. Дзяжурная гасцініцы, убачыўшы завэдзганага ў асеннюю гразь Малаха Андрэевіча, не выпусціла на вуліцу, пакуль не прынесла тазік з вадою, пакуль Малах Андрэевіч не абмыў боты—яна тым часам чысціла яго плашч, шапку. Я глядзеў на гэту ўвагу да чалавека і сам сабе, як нешта значнае адкрываючы ў ім, думаў: нават у раённай гасцініцы Малаха Андрэевіча, старшыню глыбіннага калгаса, бач як ведаюць і паважаюць, хоць, магчыма, ніколі не начаваў тут. Па-чалавечы міла шкадуюць.

Высока на гары сонца ззяе ў шырокіх вокнах Палаца культуры, у вокнах такіх жа новых будынкаў сельмага, калгаснай канторы, а далей—то запаліць, то зноў пагасіць вокны галоўнай вуліцы Мілейкава, устаўленай радамі новенькіх мураваных дамоў. Чатыры гады назад гара ўзвышалася пусткай, а само Мілейкава ляжала там, пад гарою: збуцвелыя хаты, накрытыя ззелянелымі стрэхамі, рылі вугламі зямлю. Цяпер вёска як бы выграблася з лагчыны на вышыню, каб сябе паказаць, самой на свет далёкі зірнуць.

У адзін рад з новымі камяніцамі, пастаўленымі па тыпавых праектах, стаіць, як дажывае свой век, хаціна. Быў час, калі на хатцы віселі шыльды — «Калгасная кантора», «Калгасны клуб». Тут старшыняў выбіралі, здымалі таксама тут.

І дванаццатага пасля вайны старшыню таксама тут выбіралі: такой жа, як цяпер, золкай восенню. Каторы дзень ішоў дождж, а на сходцы было духатліва, тлумна ад людской гаманы, сварак, кажухоў, курава.

— Апошніх дваіх старшыняў я вам прывозіў, — падняўшыся з-за стала, звярнуўся да калгаснікаў Андрэенка. — Што гаспадарка ад іх не памацнела, вінаваты, значыцца, і я. Таму цяпер сам прыехаў да вас. Калі выбераце. Грошай мех з сабою не вёз. Хлеб таксама. Усё сваімі рукамі здабудзем...

Глядзелі на яго калгаснікі і не маглі [illegible] веры: каб раённы кіраўнік, вядомая ў раёне галава, ды кінуўся ў такую яміну. Але як не верыць: не абы хто гаворыць—сам начальнік раённага вытворчага ўпраўлення Малах Андрэевіч. І прагаласавалі: працуй, калі так...

Ці добра ён ведаў, куды ішоў, што траціў, што знаходзіў? Далёка не малады чалавек, з якога, здаецца, хапіла б і таго немалога цяжару, каторы ўжо ляжаў на плячах, раптам сам, па сваёй добрай ахвоце, кідае пасаду начальніка раённага вытворчага ўпраўлення і просіцца ў зусім занапалы калгас, у які нават з райцэнтра не на кожнай машыне праедзеш. Калі размова ў нас зайшла пра першыя дні яго работы ў «Ленінскім шляху», ён раптам замоўк, падумаў і прыгадаў родныя Верамейкі — вёсачку ў суседнім Чэрыкаўскім раёне, дзе нарадзіўся ў сям'і хлебаробаў, рос. Быццам дні шэсцьдзесят пятага года бралі пачатак яшчэ там. «На дзесятай вясне я ўжо араў зямлю, пасвіў коней, з бацькам пачаў упрагацца ў любую работу...» Значыць вунь з якога часу на зямлі, з зямлёй, за зямлю. Вучыўся — на ветэрынарнага ўрача. Вайну прайшоў з першага да апошняга дня на фронце, а вярнуўся—зноў ветэрынарны ўрач раёна. Пасля вераснёўскага Пленума пяцьдзесят чацвёртага года добраахвотна, па закліку партыі, узначальвае адстаючы калгас імя Леніна. Выводзіць гаспадарку ў перадавыя. Атрымоўвае ордэн Леніна. Адразу становіцца першым сакратаром Мсціслаўскага райкома партыі. Затым — начальнікам раённага сельскагаспадарчага ўпраўлення...

Скупыя штрыхі з жыцця. Асобныя абрысы, контуры. У жыцці яны ўваходзілі не так проста. І нечакана, і крута. То ён старшыня слабенькага калгаса, то адразу першы сакратар райкома партыі. То начальнік упраўлення, то зноў у калгасе. Жыццё кідае няўмольна, крута, а ён задаволены. Не кожны ведаў: таму і задаволены сваім лёсам Малах Андрэевіч, што для яго самога гэтых лесвічак—уверх ды ўніз—не існуе. І месца першага сакратара райкома партыі і пасада старшыні калгаса бачыліся яму на адной паласе жыцця, абавязку, прызвання. Па роднай зямлі ён у любую хвіліну гатовы быў крочыць з любой ношкай, у любым мундзіры.

У кабінеце старшыні мы ўдвух з Уладзімірам Тарачэнкам, партыйным сакратаром. Чакаем Малаха Андрэевіча.

— Што вы да нас прыехалі? Калгас не самы лепшы, хоць перадавікам на пяткі наступаем.

— Таму і прыехаў. Да Андрэенкі.

— Ён гаспадар моцны. Двухжыльны. Сабе ціха жыць не дае і людзям таксама.

— Толькі ў гэтым яго сіла?

Уладзімір Паўлавіч падыходзіць да акна, глядзіць у той бок, дзе Палац культуры свеціць вокнамі. Наігрывае гармонік.

(Заканчэнне на 2-й стар.).

Да 50-годдзя Першай Коннай Арміі

Міхаіл ХАНІНАЎ

ДОН

Ты, Дон, як стогадовы дзед,
Складаеш мудрыя быліны,
Праз стэпы, ўзгоркі і даліны
Пракладваеш блакітны след.
Я, сын арлінае краіны,
Склаў на дамбры табе прывет.

Іскрыцца ў сонечных палях
Крутою хваляй, самай сіняй,
Па стэпах мілае Расіі
Шырокі твой адвечны шлях.

Калі гляджу на ціхі плёс
У час лагодны, вечаровы,
Цябе мае хвалююць словы
І радуе шчаслівы лёс.

Не змыеш ты мае сляды,
Сляды паэта і салдата.
З табой у будні я і ў святы,
З табою разам — назаўжды.

Твой голас — у маіх радках,
У хваляваннях і настроях
Азваўся шчыраю дамброю,
Што у маіх звініць руках.

Мой дзед не хіліць галавы
Ні ў непагадзь, ні раннем
веснім,—
Зліваюцца ў адзінай песні
І Дон і Джангарчы сівы.

Сцягамі баявых гадоў
Ты палымнееш на світанні,
Гучаць у вечным хваляванні
Імёны баявых братоў:

Будзённы! Гарадавікоў!
Ляцяць яны ў вечнасць конна,
Калмыцкі стэп і стэпы Дона
Звязаўшы водбліскам клінкоў.

Пераклад з калмыцкай
С. ГРАХОЎСКАГА.

БЕЛАРУСЬ АРХІТЭКТУРНАЯ

ШТАБ БЕЛАРУСКІХ НАФТАВІКОЎ

Гэты планшэт я ўбачыў у Першай майстэрні Гомельскага філіяла Белдзяржпраекта. Архітэктар Сяргей Осіпавіч Пеўны расказаў мне:

— Па заказу аб'яднання «Беларуснафта» мы распрацавалі праект адміністрацыйнага корпуса, які ў хуткім часе пачне будавацца ў Гомелі. Гэты самы высокі ў горадзе 12-павярховы дом будзе стаяць на плошчы Працы, у тым месцы, дзе праспект Леніна перасякае вуліца Інтэрнацыянальная. Разам з 10-павярховым жылым домам на Прывакзальнай плошчы і Домам сувязі на плошчы Леніна ён вызначыць новы высотны сілуэт горада.

Сяргей Осіпавіч коратка ахарактарызаваў праект, распрацаваны ім разам з галоўным інжынерам Галінай Аляксееўнай Яромінай.

Штаб нафтавікоў, як умоўна называюць аб'ект у майстэрні, будзе мець пашыраны двухпавярховы стылабат, з якога стромка ўзнясецца ў вышыню асноўны корпус у дзесяць паверхаў. На стылабаце выдзелена канферэнц-зала, а другі паверх — з боку галоўнага ўваходу — высунуты наперад на пяць метраў. На вышыні трэцяга паверха зроблена падрэзка. Усё гэта павінна падкрэсліць кантрасты, надаць будынку пэўную выразнасць.

Рашэнне дома ў трох аб'ёмах адпавядае прызначэнню асобных груп штаба кіраўніцтва нафтавікоў. У высотнай частцы, напрыклад, размесцяцца шматлікія службы і лабараторыі, у двухпавярховым стылабаце — гаспадарчыя аддзелы, канферэнц-зала.

Мне давялося гаварыць з заказчыкамі гомельскіх праекціроўшчыкаў.

— Сімвалічна, што дом нафтавікоў будзе стаяць на плошчы Працы, — сказаў дырэктар аб'яднання «Беларуснафта» Георгій Аляксандравіч Андрэеў. — Нафтавікі ўжо сёння складаюць значны атрад рабочых Гомельшчыны, а заўтра іх будзе яшчэ больш. Чорнае золата Палесся струменіць у нафтаправодзе «Дружба», газ, здабыты нафтавікамі, будзе круціць турбіны беларускіх электрастанцый. Сёлета мы дадзім краіне два мільёны 700 тысяч тон нафты, а ў 1970 годзе гэтая лічба ўзрасце да чатырох мільёнаў.

У доме на плошчы Працы будуць працаваць звыш 700 спецыялістаў. Адсюль пралягуць новыя маршруты да скарбаў беларускіх нетраў, тут будуць вывучаць і ўкараняць у практыку навейшыя метады іх здабычы.

Архітэктары прапанавалі для дома картуш з гербам Гомеля, у які ўнесена папраўка: да традыцыйных геральдычных знакаў дададзена нафтавая вышка. Што ж, для такой папраўкі ёсць усе падставы.

М. МАРЦІНКОЎСКІ.

СЛОВА ПІСЬМЕННІКАЎ-КАМУНІСТАЎ

Са справаздачна-перавыбарчага сходу партарганізацыі Саюза пісьменнікаў БССР

АДБЫЎСЯ справаздачна-перавыбарчы сход партыйнай арганізацыі Саюза пісьменнікаў БССР. Даклад аб рабоце партарганізацыі, аб тым, з якімі творчымі поспехамі ідуць насустрач знамянальнаму ленінскаму юбілею літаратары-камуністы, зрабіў сакратар партбюро А. Кулакоўскі.

— Справаздачны год,— адзначыў дакладчык, — у жыцці нашых пісьменнікаў прайшоў пад знакам падрыхтоўкі да 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна.

У гэты час нарадзіліся такія творы, як новы раман І. Шамякіна «Снежныя зімы», У. Карпава — «Сотая маладосць», Л. Арабей — «Іскры ў папялішчы», М. Машары—«Лукішкі», М. Герчыка — «Аддаеш назаўсёды», аповесці А. Марціновіча «Першае каханне», М. Яромушкіна — «Канец двара яго вялікасці», Э. Ялугіна — «Камяні Млечнага шляху», Б. Сачанкі — «Аксана», запіскі былога ваеннага журналіста Я. Герцовіча «На вайне, як на вайне».

З новымі апавяданнямі і мастацкімі нарысамі выступілі сёлета Я. Сіпакоў, І. Навуменка, Р. Сабаленка, Я. Васілёнак, П. Кавалёў, А. Асіпенка, У. Кудзінаў, А. Кудравец, М. Ракітны, А. Міронаў, В. Хомчанка, А. Пальчэўскі, І. Чыгрынаў, У. Дамашэвіч і шмат іншых пісьменнікаў.

З найбольш значных твораў паэзіі гэтага года трэба адзначыць новыя кнігі П. Броўкі «Між чырвоных рабін», Р. Барадуліна «Лінія перамены дат», В. Зуёнка «Крутаяр», А. Лойкі «Дзівасіл», а таксама першыя кнігі В. Іпатавай, У. Скарынкіна, Ю. Голуба, Я. Крупенькі, К. Камейшы.

Цыклы паэзіі і асобныя вершы, прысвечаныя У. І. Леніну, апублікавалі М. Танк, М. Лужанін, В. Вітка, П. Пестрак, К. Кірэенка, Г. Бураўкін, М. Калачынскі, М. Аўрамчык, Е. Лось, Э. Агняцвет, А. Вярцінскі, А. Бачыла, А. Астрэйка, А. Бялевіч, А. Зарыцкі, Х. Мальцінскі, С. Шушкевіч, Б. Спрынчан і іншыя паэты.

Новыя творы напісалі драматургі А. Макаёнак, А. Маўзон, К. Губарэвіч, Ул. Мехаў, А. Махнач, В. Зуб.

Значнае месца ў дакладзе і выступленнях А. Эвентава, А. Шаўні, М. Татура, Я. Семяжона, У. Юрэвіча, П. Пестрака, С. Шушкевіча, Л. Прокшы, В. Віткі было адведзена актуальным пытанням творчага працэсу, партыйнаму ўплыву на гэты працэс, чаго, часам, на жаль, не хапала. Так, Васіль Быкаў, жадаючы пачуць думку сяброў-пісьменнікаў, звярнуўся ў Саюз пісьменнікаў БССР з просьбай, каб прэзідыум Саюза абмеркаваў яго аповесць «Праклятая вышыня». Аднак ні прэзідыум, ні партбюро на гэтую просьбу не адгукнуліся.

Нешта падобнае атрымалася і з аповесцю «Круглянскі мост», якая сёлета была апублікавана ў часопісе «Полымя». Ніхто з крытыкаў чамусьці не адважыўся выказаць свае адносіны, кваліфікавана разабраць гэты твор.

Выступленні камуністаў-літаратараў былі прасякнуты агульным клопатам аб далейшым умацаванні баяздольнасці пісьменніцкай арганізацыі і яе друкаваных органаў. Была звернута ўвага на паляпшэнне работы творчых секцый саюза, Літфонду, Бюро прапаганды мастацкай літаратуры. Шмат было сказана пра ўдасканаленне метадаў партыйнай вучобы, ідэалагічнай загартоўкі творчай інтэлігенцыі.

Справаздачна - перавыбарчы сход партарганізацыі Саюза пісьменнікаў БССР выбраў новы склад партыйнага бюро. Членамі бюро выбраны: А. Алешка, М. Вінаграў А. Грачанікаў, А. Кулакоўскі, П. Кавалёў, Я. Кучар, А. Макаёнак, Л. Прокша, М. Танк, В. Хомчанка, І. Шамякін, А. Шаўня, У. Юрэвіч.

У рабоце сходу прынялі ўдзел загадчык сектара мастацкай літаратуры аддзела культуры ЦК КПБ А. Савіцкі і сакратар Ленінскага РК КПБ г. Мінска Р. Піёнава.

□

Адбылося пасяджэнне бюро партарганізацыі Саюза пісьменнікаў БССР. Сакратаром партбюро выбраны А. Кулакоўскі, намеснікамі — А. Алешка, М. Вінаграў і В. Хомчанка.

З пошты ЛіМа

БЕЛАРУСКІЯ «ПЕНАТЫ» РЭПІНА

У маі 1892 г. у маёнтку Здраўнева пад Віцебскам пасяліўся Ілья Яфімавіч Рэпін. На працягу васьмі гадоў прыязджаў ён сюды на вясну і лета.

Здраўнеўскі перыяд адзначаны такімі выдатнымі работамі мастака, як «Асенні букет», «Палявічы», «Паненкі ў статку», «Беларус».

У «Асеннім букеце» створаны партрэт дачкі мастака Веры. «Палявічы» — карціна пра забавы другой дачкі Надзеі, якая пераймала ў сваіх паводзінах славутую «кавалерыст-паненку» Надзею Дурову (нават называла сябе гэтая рэпінская дачка мужчынскім імем Федзя). «Паненкі ў статку» — дочкі мастака кормяць жывёлу хлебам. Гісторыя «Беларуса» добра вядома чытачу з розных публікацый (у тым ліку і ў беларускім друку).

Паўстанню віцьблян супраць архіепіскапа Ісафата Кунцэвіча прысвечаны Рэпіным невялікі эскіз алоўкам — мастак хацеў напісаць карціну пра гэты эпізод гісторыі Беларусі.

Рэпін пісаў з Віцебска Стасаву пра свае творчыя планы: «Усё адбывалася тут, у Віцебску; сцэны Успенскай царквы і плошча яшчэ цэлыя... Словам, гісторыя гэтая мае вялікае ідэйнае значэнне, як сутыкненне народа прыгнечанага і прыгнятаючай яго духоўнай арыстакратыі каталіцкай. Я б жадаў у цяпер з гэтым як след пазнаёміцца. Вы ж усё ведаеце — падшукайце мне, што ёсць у Вас у бібліятэцы пачытаць пра гэтую падзею».

У Здраўневе Рэпін меў намер напісаць яшчэ адну карціну пра бурлакоў — ён зрабіў шмат накідаў з бурлакоў на Заходняй Дзвіне.

Дадайце да ўсяго гэтага і такія карціны здраўнёўскага перыяду, як «Дуэль», «Ноч пры месячным святле», «Віншаванне маладых», «Юбілейны тост», «На сонцы». Тут жа мастак працаваў над палатном «Ідзі за мною, д'ябал», над партрэтам Рыгора Рыгоравіча Гэ — пляменніка вядомага мастака, артыста Александрынскага тэатра.

Да нашых дзён домік Рэпіна, на жаль, не дажыў, але ёсць месца, дзе ён стаяў — яно цяпер нічым не забудавана. Захаваліся рэшткі падмурка, дрэвы і кусты, пасаджаныя самім мастаком. На беразе Заходняй Дзвіны па сёння можна бачыць мноства звычайных камянёў, якімі больш 75 гадоў назад пад непасрэдным кіраўніцтвам Рэпіна ўмацоўваліся берагі рэчкі.

На аднаўленне невялікага доміка Рэпіна не спатрэбіцца шмат выдаткаў. На стварэнне ў ім экспазіцыі аб жыцці і творчасці мастака на Беларусі — таксама. Цудоўная тутэйшая прырода прыцягне сюды шмат турыстаў. Некалі Рэпін марыў запрасіць да сябе на адпачынак мастакоў. Мабыць, і цяпер мастакі маглі б прыязджаць сюды ў Дом творчасці, створаны на базе рэпінскага музея ў Здраўневе.

У экспазіцыю музея можна было б увесці многае са створанага мастаком у Здраўневе — у арыгіналах або ў копіях. З Віцебскага краязнаўчага музея, напрыклад, можна атрымаць некалькі арыгіналаў малюнкаў мастака — «Запарожац», «Конь», яго пісьмо да віцебскага гісторыка А. Сапунова. Тут жа захоўваецца эскіз «Пропаведзь Кунцэвіча ў Віцебску».

Зразумела, што аднаўленне доміка Рэпіна — справа не простая. Тут патрэбна і пэўная дапамога Саюза мастакоў БССР, зацікаўленых арганізацый. Патрэбны і пэўныя росшукі «рэпіназнаўцаў» — каб аднавіць выгляд доміка.

Аднак, калі гаворка ідзе пра мастака з сусветным імем, пра адзінае месца ў нашай рэспубліцы, дзе ён жыў, дзе ў той ці іншай меры ўплываў на першыя крокі беларускага прафесіянальнага мастацтва — ясна, што ўсе выдаткі акупяцца з вялікай карысцю.

Музей Рэпіна — помнік вялікаму мастаку на Беларусі — павінен існаваць.

А. ПАДЛІПСКІ.

Віцебск.

МАЎЧЫЦЬ І РЫБНАГЛЯД

Я УВАЖЛІВА прачытаў артыкул І. Скарава «А рыба маўчыць...» і П. Шыбута «У рыбы ворагаў многа», змешчаныя ў «Літаратуры і мастацтве» за 30 верасня і 14 кастрычніка г.г. Іх аўтары, на маю думку, павялі сур'ёзную размову аб памнажэнні рыбных багаццяў, барацьбе з браканьерамі.

Аднойчы ўлетку са сваім сябрам паехалі мы на Сож. Выбралі добрыя мясціны, закінулі вуды. Пацягнуліся доўгія мінуты і гадзіны ў чаканні клёву.

Барвовы дыск сонца хаваўся ўжо за зубчатай сцяной сасновага бору, калі раптам дзесьці побач пачуўся глухі выбух. Мы пабеглі да месца выбуху і ўбачылі, як чацвёра здаравенных дзецюкоў вылоўлівалі сачкамі мёртвых язёў, ляшчоў, шчупакоў і кідалі іх у лодку. Пачуўшы крык, браканьеры завялі матор і лодка паімчала ў бок Чэрыкава. Паспрабуй дагані. Над рэчкай згушчаўся туман, надыходзіў змрок. Я глядзеў на ваду, па якой плылі тысячы плотачак і акунькоў і мне прыгадаліся такія радкі:

Крычалі галкі,
чорныя ад злосці,
Вада ад рыбы белаю
была,
І войкнула прырода,
быццам хтосьці
Загнаў ёй нож у
плечы з-за вугла.

На аўтобус мы спазніліся. Амаль да паўночы прастаялі на абочыне асфальтавай шашы і ніводнай машыны ў бок Краснаполля не трапілася. Упоцемкі нацягалі рознага ламачча, развялі касцёр. Так і прасядзелі ля кастра, гаварылі пра тое, што цяпер ці то рэчкі не тыя, ці рыба паразумнела, што на кручок не ідзе. Аднак усе размовы зводзіліся да аднаго: дакуль так беспакарана будуць знішчацца прыродныя багацці. І сапраўды, дакуль?

Сярод белага дня на Сожы боўтаюцца з сецямі дзядзькі. Паспрабуй, зрабі заўвагу, пачуеш у адказ такую лаянку, што толькі трымайся. Ці зачапі браканьера - глушыцеля — сам пад вадой апынішся. На такія «апеарцыі» яны выязджаюць звычайна па тры—чатыры чалавекі, на маторцы. А ты на беразе. Так вось і цягнецца. Браканьеры становяцца ўсё больш нахабнымі. Ды і як ім не быць нахабнымі, калі на рэчках гаспадарыць не рыбнагляд, а ён, браканьер.

Разважаеш іншы раз — адкуль яны бяруцца, гэтыя браканьеры? Браканьерам не нараджаецца чалавек. А так вось паспрабуе адзін раз дармавізны (задарам, кажучы, і перац саладкі) — хочацца другі, трэці раз... Аднаго суседа пачаставаў свежай рыбай, другога — маўчаць суседзі. Тым жа суседзям пачынае прадаваць рыбу, рыбнагляд маўчыць. І зноў на Сожы чуваць выбухі. А рыба становіцца ўсё менш і менш.

Мы загаварыліся і нават не заўважылі, што надыходзіць світанне, што над рачной гладдзю разлёгся белы, як сырадой, туман. Роснай травой мы накіраваліся да берагу. І раптам, як вечарам, грымнуў выбух. Некалькі мінут цішыні, потым затарахцеў падвясны матор.

Ды хіба толькі на Сожы глушаць рыбу? На Краснапольшчыне ёсць невялікая рачулка Рудня, якая пятляе між густых хмызнякоў і высокіх алешын. Ціхая, спакойная. Ратуючыся ад выбухаў і розных атрутных рэчываў, у гэту рачулку прыходзіць рыба з большых рэчак. Рыбаловы-аматары іншы раз падчэпяць на кручок такога акуня ці шчупака, які і на Сожы рэдка сустрэнецца. І доўга б яшчэ рыбаловам спадарожнічала ўдача, калі б не браканьеры. Паляцела ўзрыўчатка і ў гэтую рачулку. Летась рыбаловы-аматары не раз узнімалі пытанне аб прыцягненні браканьераў да адказнасці. Але работнікі аддзела міліцыі «не здолелі» натрапіць на іх след. А тым часам на Рудні чуваць выбухі.

21 верасня ў другой палове дня на маста, на якім ездзяць дзесяткі людзей, раздаліся адзін за адным два выбухі. Браканьеры, нібы тое вараннё, накінуліся на лёгкую здабычу: памяты і заглушаную рыбу. А тысячы малявак плоткі, акуня, уклейкі засталіся на вадзе.

І зноў, як летась, «ніхто не бачыў, ніхто не чуў». І зноў работнікі міліцыі аказаліся бездапаможнымі.

Пішу аб гэтым і думаю: якімі вялікімі прывілеямі карыстаюцца ў нас браканьеры. Рыбалоў-аматар, каб не праспаць світанне, збіраецца і едзе на рэчку нанач, не дасыпае, церпіць холад, няўтульнасць. А браканьер? Гэты спіць колькі яму спатрэбіцца, а захоча рыбы — едзе на рэчку і сярод белага дня глушыць яе, заганяе ў сеці.

На мой погляд, перш за ўсё развязанню браканьерства садзейнічаюць тыя арганізацыі і адказныя асобы, у распараджэнні якіх знаходзяцца выбуховыя рэчывы. З іх трэба спытаць у першую чаргу.

Яшчэ адна акалічнасць, на якую нельга не звярнуць увагі. Паглядзіце на нашы дарогі. Па іх імчаць аўтамашыны, матацыклы, матаролеры і кожная з гэтых машын мае свой нумарны знак. Парушыў правіла матацыкліст і спрабуе ўцячы. Няхай сабе ўцякае, але ж нумар паспелі запісаць. Значыць, чалавек нікуды не дзенецца, панясе адпаведнае пакаранне. А што на рэчцы? Гэта ж таксама свайго роду дарога. Па вадзяной гладзі носяцца на маторках сотні людзей. І ні на адной з лодак не ўбачыш нумарнога знака (я маю на ўвазе маторкі, якія знаходзяцца ў асабістым карыстанні). А яны патрэбны. На абодвух бартах павінны быць нумарныя знакі, якія б можна было бачыць здалёк.

І яшчэ хочацца сказаць вось пра што. У пастанове ЦК КПСС і Савета Міністраў СССР «Аб мерах па далейшым развіцці фізкультуры і спорту», у прыватнасці, гаворыцца, што «неабходна больш праяўляць ініцыятывы ў стварэнні спартыўных і турысцкіх баз, турысцка-аздараўленчых лагераў, дамоў рыбалова і паляўнічага...» Сапраўды, чаму ў месцах, дзе збіраецца асабліва многа рыбаловаў - аматараў, не пабудаваць дамы, няхай нават просценькія, дзе можна было б пераначаваць, падагрэць чай, сасмажыць яешню. Размова ж ідзе пра чалавека, яго адпачынак, яго здароўе. Прычым, пра добрых людзей ідзе размова, рыбаловаў-аматараў, якія правільна, сумленна праводзяць свой вольны час. Такі дом, на мой погляд, варта ўзвесці на рэчцы Лабжанка, што ўпадае ў Сож. Тут і быхаўскія, і слаўгарадскія, і магілёўскія рыбаловы ездзяць. Лічу, што размову аб зберажэнні і памнажэнні рыбных багаццяў варта працягваць, бо трэба, нарэшце, шукаць дзейсныя меры ўздзеяння на браканьерства.

С. СЯМЁНАЎ,
намеснік рэдактара Краснапольскай райгазеты.

ЦІ ТАК ТРЭБА ДРУКАВАЦЬ ДРУКАРНІ ІМЯ СКАРЫНЫ?

Віцебскі інструментальны завод да кожнага выпушчанага керагаза прыкладае інструкцыі па іх карыстанні. Але каб прачытаць гэту інструкцыю, патрэбна павелічальнае шкло, бо і шрыфт бледны, і набрана яна такім чынам, што літары зліваюцца ў суцэльную кашу.

Друкуецца гэта ў полацкай друкарні, якая, між іншым, носіць імя беларускага першадрукара Георгія Скарыны.

На 4-й старонцы інструкцыі пасобныя радкі проста нечытальныя, паколькі надрукаваныя яны нейкімі кляксамі. Сам тэкст вельмі «загушчаны». Загалоўкі раздзелаў інструкцыі пададзены зусім без адбіўкі. Макулатурныя адбіткі трэба лічыць друкарскім бракам, а яны, між тым, трапляюць да пакупніка.

Мне даводзілася сустракаць і іншыя выданні Полацкай друкарні, якія не адпавядаюць пэўнай культуры тэхналогіі, культуры друкарскага афармлення.

Але вяртаюся да памянёнай інструкцыі. Гэта ж не дробязь. Інструкцыя ствараецца для таго, каб, прачытаўшы яе, спажывец папярэдзіў няшчасны выпадак. А як ён навучыцца правільна карыстацца керагазам, калі і папера інструкцыі дрэнная, і надрукавана яна абы з рук.

М. ЛАЗАР,
наборшчык друкарні «Перамога», г. Маладзечна.

БУДЫНАК, АВЕЯНЫ ЛЕГЕНДАМІ

У Смаргоні стаіць будынак былога касцёла. Пабудаваны ён у пачатку XVI стагоддзя. Касцёл з'яўляецца помнікам архітэктуры. Пра гэта гаворыць і ахоўная дошка, якая нядаўна з'явілася на яго сцяне.

Але будынак не даглядаецца, пакрытым застаўся толькі купал, а сцены размакаюць, параслі нават кустамі.

Між тым, будынак — вельмі цікавы помнік дойлідства мінулых стагоддзяў. Шмат з гэтым будынкам звязана паданняў і легенд. У яго засыпаных падвалах, кажуць, засталіся металічныя труны з астанкамі нейкіх знакамітасцяў. З падвала вядзе падземны ход ажно ў Крэва, у Крэўскі замак. Усё гэта трэба даследаваць.

Жыхары пасёлка чакаюць, што мясцовы Савет прыме меры, каб захаваць помнік ад далейшага разбурэння. Чакаюць ужо каторы год — і пакуль што дарэмна.

А. ДЗЯРУГА,
заслужаны дзеяч культуры БССР.

УЗОР СЛУЖЭННЯ НАРОДУ

Да 100-годдзя з дня нараджэння Я. КРУГЕРА

СЕЛЕТА спаўняецца 100 гадоў з дня нараджэння Якава Кругера — аднаго са старэйшых мастакоў Савецкай Беларусі, блізкага і дарагога кожнаму, хто любіць наша мастацтва.

Яго таленавітыя творы і па сёння захаваліся ў Мінску. Праўда, іх нямнога. Большасць загінула ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

Многія мінчане, старажылы горада, яшчэ памятаюць гэтага спакойнага, нетаропкага чалавека невысокага росту, з прыемнаю, дабрадушнаю ўсмешкай.

Жыў ён у цэнтры Мінска, непадалёк ад Дома ўрада, у старадаўнім будынку, дзе побач з кватэрай размяшчалася яго запоўненая карцінамі майстэрня. Яна сама па сабе нагадвала захапляючы музей. На відным месцы красавалася любімае палатно мастака — «На заводзе «Камунар» (цяпер гэты завод носіць імя С. М. Кірава).

Я Кругер. Аўтапартрэт у малінавым берэце. Масла. 1889.

У паслярэвалюцыйныя гады тэматыка маладой Савецкай Беларусі вельмі хвалявала мастака. І ён, нягледзячы на ўзрост, захапіўшы скрынку з фарбамі, пэндзлі, палатно, ішоў у госці да мінскіх металістаў, будаўнікоў. Ён затрымліваўся ў іх да пазна — пісаў эцюды, рабіў накіды, замалёўкі, а пасля ўсё гэта старанна пераасэнсоўваў у майстэрні, перш чым перанесці на палотны.

Якаў Кругер пражыў вялікае і цікавае творчае жыццё.

Ён нарадзіўся ў сям'і беднага рамесніка, і калі ў яго праявіліся здольнасці да малявання, бацькі не мелі магчымасці аддаць сына вучыцца мастацтву. Але работы юнага мастака ўбачыў аднойчы дырэктар Мінскай гімназіі і здолеў памагчы яму ўладкавацца на вучобу ў Кіеўскую мастацкую школу Н. Мурашкі. Гэтую школу Кругер скончыў на выдатна. Спрабаваў паступіць у Акадэмію мастацтваў у Пецярбургу. Царскія чыноўнікі адмовілі яму ў прыёме на той толькі падставе, што ў яго не было права на жыццё ў Пецярбургу.

Але воля да творчасці была вялікая. Пачаліся гады вандраванняў.

У Варшаве ён працуе пад кіраўніцтвам прафесара Л. Гаровіца.

Затым у Парыжы вучыцца жывапісу ў Акадэміі Жульена па класу Бенжамена Канстанта. Кругер удзельнічае ў выстаўках у Парыжы, наведвае Лондан, Берлін, Брусель, вывучаючы шэдэўры сусветнага мастацтва.

Вярнуўшыся на радзіму, яшчэ раз спрабуе працягнуць адукацыю ў Акадэміі мастацтваў. На шчасце, І. Рэпіну ўдалося памагчы маладому і таленавітаму мастаку.

1900 год. Дыпломная работа выхаванца акадэміі Якава Кругера «На суд прафесара» атрымала высокую ацэнку. Атрымаўшы званне мастака, Кругер назаўсёды вяртаецца ў родны Мінск, дзе пражыў да самай смерці (1940 г.).

Я. Кругер, несумненна, адзін з лепшых партрэтыстаў Беларусі. Агульнавядомы такія яго работы, як «Партрэт брата» (1896 г.), «Аўтапартрэт у малінавым берэце» (1889 г.), «Дзяўчынка ў чырвоным» (90-я гады), «Скрыпач Жухавіцкі» (1897 г.), «Аўтапартрэт» (1931 г.), створаныя ў дваццатыя гады партрэты Янкі Купалы і Якуба Коласа. Я. Кругерам напісаны таксама партрэты У. І. Леніна, К. Маркса, К. Варашылава, Г. Гая, М. Горкага, З. Бядулі і шмат іншых. Адначасова мастак шмат працуе ў галіне жанравага жывапісу.

Мне па сваіх журналісцкіх справах даводзілася часта сустракацца з Якавам Маркавічам, бываць у яго майстэрні, на справаздачных выстаўках, на яго сустрэчах з маладымі мастакамі. Ён вучыў моладзь глыбока пранікаць у сутнасць чалавечых характараў, знаходзіць у вобразе не толькі знешнія асаблівасці (гэта даступней за ўсё), але і раскрываць глыбіню чалавечага сэрца.

«Я — мастак Мінска», — любіў гаварыць Якаў Маркавіч. Да гэтых слоў можна было б дадаць — і педагог. Колькі клопатаў аддаў ён, каб яшчэ ў дарэвалюцыйныя гады атрымаць дазвол улад адкрыць у Мінску школу малявання. Ён дабіўся свайго. Вучань славутага В. Макоўскага, Я. Кругер і ў паслярэвалюцыйныя гады, як толькі вярнуўся з Казані (куды вымушаны быў паехаць у гады першай сусветнай вайны), актыўна ўключыўся ў мастацкае жыццё Савецкай Беларусі, шмат увагі аддаючы і педагагічнай дзейнасці.

Ён шмат ездзіў па Міншчыне — у сельскагаспадарчыя камуны, у вясковыя школы, да байцоў Чырвонай Арміі.

За плённую творчую працу, за актыўны ўдзел у выхаванні кадраў мастакоў і ў грамадскім жыцці краіны ў 1939 годзе Якаву Кругеру было прысвоена званне заслужанага дзеяча мастацтваў БССР. Тады ж адбылася вялікая персанальная выстаўка твораў мастака, на якой было паказана больш паўсотні яго лепшых работ. Выстаўка карысталася вялікім поспехам у гледачоў.

Мастак-рэаліст, мастак-грамадзянін, які ў перадрэвалюцыйныя гады выступаў супраць несправядлівасці (нездарма напісаную ім у 1906 годзе карціну «Пагром» знішчылі царскія жандармы), а ў паслярэвалюцыйныя гады славіў новае жыццё Савецкай Беларусі, Кругер быў выключна працаздольны. Ён і дня не мог пражыць без таго, каб не ўзяць пэндзаль у рукі, не папрацаваць над палатном. Яго любоў да мастацтва — прыклад, варты пераймання. Ён аддана любіў родную Беларусь, ганарыўся яе поспехамі, ад сэрца апяваў стваральную працу савецкага чалавека.

Яфім САДОЎСКІ.

НЕ БУДНІ — СВЯТА!

Кожны раз, трапляючы ў тэатр, пераконваешся, што любы спектакль — для цябе прэм'ера. Хай сабе ты ведаеш сюжэт і часта слухаеш па радыё ці ў грамзапісе арыі і сцэны, выканаўцы разам з аркестрам і мастаком могуць зрабіць твае ўражанні непасрэднымі і яркімі. Тады і адчуваеш, быццам пабываў на прэм'еры.

Такім святам стаў для нас спектакль «Чыо-Чыо-Сан» на мінскай опернай сцэне, на якім мы пабывалі нядаўна.

Вядома, што оперу Пучыні Беларускі тэатр паставіў упершыню ў сезоне 1940—41 г. г. з В. Мальковай у галоўнай ролі (рэжысёр Ул. Шахрай). Вядома, што гэты спектакль калектыў захоўваў і ў эвакуацыі ў Каўрове і, вярнуўшыся ў Мінск, іграў яго для жыхароў вызваленага горада. Такім чынам, оперу можна лічыць любімай артыстамі і папулярнай у слухачоў, а поспех яе невыпадковым. І на спектаклі, які мы слухалі, зала пераканалася ў гэтым яшчэ раз.

Не ведаем, у каторы раз выходзілі на сцэну ў ролях выканаўцы: яны захавалі трапяткую атмасферу тэатральнага свята. Па-ранейшаму прываблівае дэкарацыйнае афармленне, дзе перададзена акварэльная маляўнічасць пейзажу і інтэр'ераў. Энергічна і тонка дырыжыраваў заслужаны дзеяч мастацтваў Бурацкай АССР І. Чудноўскі.

Але самы вялікі і заслужаны поспех быў у выканаўцы партыі Чыо-Чыо-Сан Ноны Нікеевай. Гэта яна ў першую чаргу і дамагаецца таго, што зала ўспрымае нават звычайнае чарговае прадстаўленне оперы, як прэм'еру. Ёсць у яе выкананні штосьці надзвычай трапяткое, тое, што даецца артысту цаной амаль поўнага зліцця з вобразам і арганічнага адчування непаўторнага хараства музычнага зместу партыі. Маладая жанчына, якой яе іграе і спявае Н. Нікеева, выглядае пранікнёна-лірычнай і ўспрымаецца як трагедыйная гераіня. Зразумела, мы ў оперы ніколі не забываем пра ўмоўнасці гэтага мастацтва. І нам удвая дарагія тыя сустрэчы з вакалістам у оперным спектаклі, калі нас прымушаюць верыць у жыццёвую рэальнасць адлюстраванага кампазітарам лёсу. Нона Нікеева ўмее так іграць і так спяваць — ёй верыш, верыш, што на час спектакля яна артыстычна ператвараецца і жыве духоўнымі радасцямі і пакутамі гераіні.

Колькі такту трэба праявіць, напрыклад, каб загубіцца ў натоўпе больш паважных па-афіцыйнаму становішчу персанажаў і сяброўак — Н. Нікеева дазваляе сабе гэта. Яе мадам Батэрфляй спачатку трымаецца ў цені. Але глядач усё ж «выхоплівае» яе з натоўпу, спыняе ўвагу на гэтай жанчыне — на дзіва выразнай нават толькі ў паглядзе сваіх вялікіх і добрых вачэй.

А потым ужо не можаш адарвацца ад такой Чыо-Чыо-Сан. І ў ігры, і ў вакале Н. Нікеева натхнёна раскрывае права жанчыны чакаць шчасця, калі ўжо ніхто ў яго не верыць. Актрыса стварае гарманічны вобраз — яе пластыка падначалена сутнасці перажыванняў, жэсты дакладныя, а інтанацыя сардэчная. Голас Н. Нікеевай струменіць празрыста, і ў ім праменіць выдатна знойдзеная Пучыні шчырая споведзь жаночага сэрца.

На спектаклі на гэта не зважаеш, але потым, калі думаеш пра свае ўражанні, разумееш, што актрыса пазбягае эфектаў, што для яе даражэй за ўсё «быць» мадам Батэрфляй, а не «здавацца» ею. Залу зачароўвае галасавое багацце спявачкі — ад бліскучага «нікееўскага» піянісіма да глыбока-насычанага фортэ.

Бывае, што вядомыя па канцэртнай эстрадзе арыі мы ўспрымаем у оперы «ўстаўнымі» нумарамі, і спевакі выконваюць іх як бы «асобна» ад агульнай плыні вакальнага развіцця вобраза. З глыбіні сэрца здабывае Н. Нікеева славутую арыю Чыо-Чыо-Сан «У ясны дзень, жаданы...», і мы слухаем яе нібы ўпершыню. Высокая культура творчасці!

Вельмі выразна перададзены ў спектаклі тэмы чакання — і мімічная ігра Н. Нікеевай, і яе прасветлены твар, і заўсёды па-жаночы шчодрая інтанацыя, усё зліваецца ў вобраз чалавека, чые пачуцці не могуць не выклікаць у адказ эмоцый глядзельнай залы. Узрушаюць і фінальныя эпізоды, дзе Н. Нікеева іграе не толькі гора і роспач, а і веліч жанчыны, здольнай аддана жыць адным пачуццём і адным ідэалам.

Пучыні характарызуюць як кампазітара, што перадаваў у музыцы спачуванне простым людзям, якім уласцівы рысы высакародных і буйных індывідуальнасцей. Гэта і раскрыта на беларускай опернай сцэне ў спектаклі «Чыо-Чыо-Сан», пастаўленым А. Маралёвым і аднаўленым Р. Яўраевым. Выкананне галоўнай ролі Н. Нікеевай робіць задуму кампазітара эмацыянальна захапляючай. Трапілі мы, паўтараем, на звычайны паказ не «новай» пастаноўкі — і адкрылі для сябе нібыта нанова вядомы твор.

Р. ЦІХАНЕНКА,
выкладчык,
Б. СЕРАЎКІН,
інжынер.

ФІЛЬМ ПРА СЛАВУТАГА ЗЕМЛЯКА

Дакументальны фільм «сапраўднае імя — Мікалай Судзілоўскі» стварылі кінематаграфісты творчага аб'яднання «Летапіс» кінастудыі «Беларусьфільм».

Лёс нашага земляка, выхадца з Магілёўшчыны Мікалая Канстанцінавіча Судзілоўскага склаўся так, што ў асноўным сваё доўгае жыццё яму давялося правесці на чужыне.

Між іншым, тут ён ужо вядомы не пад сапраўдным прозвішчам, а як Мікалай Русель.

Нялёгка сабраць звесткі пра Руселя, якога лёс насіў па ўсім свеце. Руская эмігранцкая газета «Вперед» у № 3 за 1873 год паведамляла, што разам з Валерыем Урублеўскім і другім відным дзеячом Парыжскай камуны Лео Франкелем ён меў сустрэчу ў Лондане з правадырамі міжнароднага пралетарыяту Карлам Марксам і Фрыдрыхам Энгельсам.

Многае зрабіў Русель на далёкіх Гавайях. Ён стварае партыю гамрулераў (незалежных канакаў) і выстаўляе сваю кандыдатуру на выбарах. Партыя перамагла ў выбарчай кампаніі, а яе лідэр становіцца прэзідэнтам сената, праводзіць праз яго рад важных для насельніцтва заканадаўчых актаў.

Здымкі карціны вяліся ў Маскве, Ленінградзе, Уладзівастоку, Мінску, на Магілёўшчыне. У фільме, створаным рэжысёрам Ігарам Гаско па сцэнарыі Уладзіміра Мехава, выкарыстаны шматлікія архіўныя матэрыялы, фатаграфіі з асабістага альбома М. К. Судзілоўскага.

БЕЛТА.

ШТОДЗЁННЫ НЕСПАКОЙ

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

— Чуеце? Заняткі харэаграфічнага гуртка ідуць... Памятаю, як Малах Андрэевіч толькі ў калгас прыйшоў. Стаім з ім на гэтым месцы. Пуста было тут. Стаім, а ён і кажа: пабудуем тут Палац культуры. Я сам сабе ўсміхнуўся. Пабудуеш, думаю. Ураджайнасць тры цэнтнеры з гектара, за ўвесь год калгас ні грама мяса не даў дзяржаве, ніводнага добрага кароўніка, свінарніка, а ты — палац. Ды ён далей кажа: Мілейкава на гарадскі манер паставім. З белай цэглы. І астатнія вёскі. Не паверыў я тады. А вось глядзі, што робіцца. Праўду казаў...

— І грошы знайшліся?

— Бачыш, каб грошы былі, трэба эканоміку калгаса падняць. Ён і пачаў з зямлі. Раней тут яе запусцілі, не ўгнойвалі. А яму ўдалося недзе вырваць мінералку, ні грама гною не пусціў на вецер. У шэсцьдзесят шостым і сабралі ўраджай зернявых, якога не бачылі пасля вайны. Тут ён адразу на адкорм свіней паставіў, кожнае цялятка загадаў калгаснікам зберагчы. Людзі пытаюцца: куды ставіць будзеш, пад адкрытае неба? Паслухаў ён іх, ды будаваць пачаў. Самога, бывала, убачыш усюды. Лес возіць, шулы ставіць, дошкі пілуе. Тут ужо і людзі, паглядзеўшы на яго, ад душы працуюць. У першы год, як прыйшоў, глядзі: свінарнік-маточнік паставіў, адкормачнік на тысячу галоў, кароўнік, зернесклад...

— Адразу за ўсё...

— І моцна. Бачыш, ён з тых гаспадарнікаў, каторых называюць прабіўнымі. А прабівае перш за ўсё сваім розумам ды ўпартасцю.

У канторы Андрэенка з'явіўся якраз у той вячэрні час, калі людзі сабраліся ў зале пасяджэнняў на раздачу нарадаў. Як заўсёды, дыялог паміж старшынёй і брыгадзірамі, спецыялістамі, механізатарамі цёк спакойна, разважліва, канкрэтна. Гаварыў старшыня мала, больш слухаў людзей, ідавочна ўзважваў іхнія думкі, правяраў настрой. Калі згаджаўся — часцей моўчкі, калі не — выказваўся сам. Тут выяўлялася, што за пражыты дзень ён справіўся пабываць на кожным рабочым месцы, унік не ў адну вытворчую дробязь, шмат пра што пагаварыў з калгаснікамі і цяпер людскімі думкамі толькі правяраў свае ўласныя, правяраў крытычна і ўдумліва. У першай брыгадзе абкладалі бурты бульбы і ён толькі выслухаў як і хто там робіць, аддаў распараджэнні механізатарам. У трэцяй брыгадзе яшчэ ляжала на сцелішчах ільносаломка і ён добра ведаў, што там трэба рабіць заўтра, але тут, на лятучцы, не мог не выслухаць спачатку брыгадзіра Станіслава Кашанскага, бо ў словах брыгадзіра бачыў настрой усёй брыгады. Настрой падказваў многае. І вось вывад старшыні, не такі, як чакаў брыгадзір:

— З ільном разбірайся сам. І неадкладна. Сёлета калгас на аўрал падымаць не будзем, калі пакінеш лён пад снегам. Выведзі ўсю брыгаду...

З канторы мы вярталіся на «газіку». Андрэенка, нібы між іншым, гаварыў: «Жыццё і старшыню мяняе. Ці даўно жалі сярпамі, лён абмалачвалі працоўнікамі, пад конны плуг сеялі, хлеб сушылі ў еўнях. А цяпер старшыня павінен быць і аграномам, і інжынерам, павінен тэхніку ведаць. Мала таго, трэба прадбачыць, як заўтра жыццё павернецца...» Расказаў, што ў калгасе імя Леніна ён першыя ж сродкі пусціў на тое, каб за трыццаць кіламетраў цягнуць электралінію. Некаторыя пасмейваліся цішком: разбагацеў, маўляў, Андрэенка, на правадах рублі развешвае. А неўзабаве на электрасіле той жа Андрэенка так разагнаў гаспадарку, што лепшыя калгасы абышоў па малаку, мясу, а галоўнае — па настрою хлебароба, яго культуры: з'явіліся ў хатах электрасвятло, радыёпрыёмнікі, электрычныя прасы, пліткі...

— Вялікая справа — настрой чалавека. Вазьміце Скокава. Як чалавек змяніўся за чатыры гады...

За лёсам трактарыста Канстанціна Скокава — цэлая праблема ўчарашняй, ды і сённяшняй вёскі. Многія гаспадарнікі шукаюць да яе падыход. Шукаў раней і Малах Андрэевіч.

Так сталася, вярнуўся аднойчы з работы і — дзе дом, дзе набытак? Адно вугаль ды прысак. Яшчэ, праўда, бульба засталася ў ямцы. Але ні адзежы, ні скаціны. Куды падацца? Вядома, да калгаснага старшыні. Толькі чым мог дапамагчы калгас, не маючы грошай? І заехаў Скокаў з сям'ёй аж у Калінінградскую вобласць. Год там пражыў, другі — атрымаў пісьмо з роднае вёскі: хваліліся аднавяскоўцы, як з прыходам нова старшыні мяняецца іхняе жыццё. І Канстанцін выслаў ліст у Мілейкава — Андрэенку. Хутка атрымаў запрашэнне. Вярнуўся. Пакуль што ў разведку — адзін, без сям'і. Папрацаваў месяц — сто дваццаць рублёў атрымаў, другі месяц — 140. Калгас адразу і дом паставіў, хлеў пры доме. Ды на прыгожым месцы.

У той час, калі выязджаў Скокаў, калгас пакінула больш як сто сем'яў. Цяпер вяртаюцца. Кожнай сям'і калгас ставіць дом, гарантуе высокую аплату працадня.

— Часта кажуць пра калгасныя рэзервы, — разважае Малах Андрэевіч. — А яны ў чалавеку. Вазьмі жанчын. Колькі іх сядзіць па хатах з малымі на руках. Калгасу карысці мала. А ім самім думаеш цікава? Праца дае не толькі заробак, але і радасць. Вось і пачнём вясной дзіцячы камбінат будаваць, Сад, яслі. Грошы ёсць. Сёлета ў калгасную касу каля 700 тысяч рублёў даходу паступіць. А чатыры гады назад крыху больш, як сотня была.

— У Мілейкаве паставіце?

— Тут. Але дзяцей з усіх вёсак звозіць будзем аўтобусам. І прыйдзе жанчынам палёгка: працуй, у кіно ідзі...

Аднак даць калгасніку хлеб, грошы, кіно, дом — гэта яшчэ не ўвесь клопат Малаха Андрэевіча пра чалавека.

— Я душы многім перайначыць хачу. Калі яны з уродзінкай. Ёсць такія...

Так сказаў ён аднойчы. А як гэта робіць, давялося ўбачыць таксама.

Нядзеля. З раніцы дамаўляліся пабываць на рынку, але Малах Андрэевіч не заехаў.

З'явіўся, калі сцямнела. Аказваецца, на чыгуначную станцыю Ходасы для калгаса прыбыў вагон камбікорму і яму, старшыні, трэба было сабраць людзей, выдзеліць транспарт, наладзіць адгрузку, каб вагон не прастойваў. Дзень-то нядзельны, а тут яшчэ надвор'е — як знарок: дождж са снегам, хлюпата, вецер асатанеў.

— І цяпер на дзве мінуткі заскочыў. Еду...

Зноў — у Ходасы. Мінулы раз, калі згружалі камбікорм, месяцы два, ці болей, назад, некалькі мяхоў не далічыліся. І вось цяпер падумаў: тыя ж самыя зладзюганы сёння зноў напэўна пажывіцца захочуць. Бачылі, што старшыня пабыў і паехаў, а тут і ночка як па заказу цёмная, дажджлівая.

— Хоць апоўначы вярнуся, зайду ўсё роўна...

І вярнуўся сапраўды апоўначы. Які ўжо раз на гэтым тыдні прамоклы ўшчэнт, прамёрзлы, у гразі і мучным пыле боты, плашч, шапка. Уваліўся ў пакой, апусціўся на крэсла і маўчаў, заклапочанымі вачыма ўставіўшыся ў цёмнае акно.

— Не ўдалося, напэўна?

— Злавіў. Не нашы калгаснікі. Але бралі відаць не без ведама некага з нашых. Хто ж пайшоў на такое?

— Усё ж, як там было гэта, у Ходасах?

— А так. Проста. Не даехаўшы, спыніўся. Схавацца ад дажджу няма дзе, а ён лупцуе. Ды яшчэ — са снегам. Нічога, думаю, перастою. Гляджу, як разгружаюць. Доўга чакаў. Бачу, аднаму на плечы апускаецца мех і ён не к машыне, а ўбок, у самую цемень. Я напярэймы. Скідай, загадваю. Так ён кулень мех з сябе, ды супраціўляцца. Але ўгаманіў, пасадзіў на мех. Тут другі валачэ — я і другога. Затым трэцяга. Астатнія ўбачылі, пакідалі мяхі, ды ходу...

За акном халодная восеньская ноч.

Мне ўяўляецца станцыя Ходасы, вагон, невялічкі ростам Малах Андрэевіч у цемені пад дажджом і ветрам, бачыцца яго нялёгкая сустрэча з начнымі зладзеямі, паядынак за хлеб калгасны, за чалавека, яго душу, сумленне. І робіцца няёмка перад стомленым і перамогшым Малахам Андрэевічам, няёмка за тое, што тады, звечара, калі ён заязджаў да мяне ў гасцініцу, я не паехаў з ім разам, на станцыю Ходасы...

ХАЙ КРЫЛЫ МАЦНЕЮЦЬ У ПАЛЁЦЕ

Рэспубліканскі семінар маладых літаратараў у Каралішчавічах працягвае сваю работу. Як мы паведамлялі ўжо, 13 лістапада, у чацвер, на семінары быў «Ленінскі дзень». Зранку маладыя літаратары сустракаліся з пісьменнікамі Васілём Хомчанкам і Янкам Сіпаковым, якія расказалі аб сваіх уражаннях ад паездкі па ленінскіх мясцінах, падзяліліся сваімі творчымі задумамі і планамі. А пасля абеду перад літаратурнай моладдзю выступіў пісьменнік Уладзімір Юрэвіч з гутаркай аб беларускай паэтычнай Лeнініяне. Закончыўся гэты дзень гаворкай аб песні. У госці да маладых паэтаў і празаікаў прыехалі кампазітар Ігар Лучанок, паэт Алесь Ставер і артысты Белдзяржфілармоніі Юрый Смірноў і Люба Каспорская. І. Лучанок і А. Ставер гаварылі аб тым, як нараджаецца песня, аб карысці творчых кантактаў паміж кампазітарамі і паэтамі, а Ю. Смірноў і Л. Каспорская выканалі шэраг песень, створаных кампазітарамі рэспублікі на словы беларускіх паэтаў.

У пятніцу ўдзельнікі семінара сустракаліся з работнікамі рэдакцый маладзёжных газет і часопісаў. Аб рабоце сваіх рэдакцый, аб планах работы на новы год гаварылі галоўны рэдактар часопіса «Маладосць» Алесь Асіпенка, супрацоўнік часопіса Вячаслаў Адамчык, загадчык аддзела літаратуры і мастацтва газеты «Чырвоная змена» Валянцін Лукша, рэдактар газеты «Зорька» Анастасія Мазурава, супрацоўнік газеты «Піянер Беларусі» Міхась Зарэмба.

У пятніцу ж удзельнікі семінара сустрэліся з паэтамі Міколам Аўрамчыкам і Раманам Тармолам.

Змястоўным на семінары быў дзень 15 лістапада. Да пачынаючых літаратараў прыехалі нашы вядомыя пісьменнікі Янка Брыль і Васіль Вітка. Адбылася хвалюючая гаворка аб літаратуры і мастацтве, аб сакрэтах творчай лабараторыі пісьменніка, аб таямніцах і чароўнай сіле роднага слова, аб вялікім значэнні літаратуры ў справе выхавання новага чалавека.

А пасля абеду маладыя паэты і празаікі горача сустракалі дарагіх гасцей—пасланцоў гераічнай моладзі Паўднёвага В'етнама. Удзельнікі семінара з вялікай увагай слухалі выступленні дачок шматпакутнай і гераічнай зямлі.

У нядзелю, 16 лістапада, гасцінны дом у Каралішчавічах апусцеў — маладыя паэты і празаікі пабывалі ў літаратурных музеях Янкі Купалы і Якуба Коласа, наведалі мемарыяльны комплекс у Хатыні.

А ўчора на семінары быў цалкам творчы дзень. У гаворцы аб творах маладых, аб адказнасці маладых талентаў перад чытачамі, аб сіле ўздзеяння мастацкага слова гаварылі Язэп Семяжон, Васіль Зуёнак, Хведар Жычка, Браніслаў Спрынчан, а таксама многія ўдзельнікі семінара.

Сустрэчы і творчыя дыскусіі ў Доме творчасці імя Якуба Коласа працягваюцца.

Прапануем увазе чытачоў газеты творы ўдзельнікаў семінара.

Хведар БАНДАРОВІЧ

К Ільічу

Прагучаць пазыўныя па радыё
І ўсхвалёваны голас: «Лячу!»
Касманаўты ідуць за парадаю,
За парадаю к Ільічу.

Будзе вечным да зор імкненне,—
Праз трывогі, гады, вякі.
І з дарог міжпланетных да Леніна
Прыйдуць мужныя хадакі.

Ніна ШКЛЯРАВА

ЧАС

Стаяць у лесе вышкі-веліканы,
І правады натужліва гудзяць.
Яны нібы з іголак хвой сатканы
І кроплі рос, як кроплі смол,
вісяць.

Мядовы жнівень на зямлі красуе.
Пшаніцы лес, за ім — квяцісты
луг...
Жанчына йдзе з даёнкай да
Красулі,
Ёй вецер плацце раздзімае ўкруг.

Аўтобус нас імчыць насустрач
веку.
Вунь да прыпынку дзед з кійком
бяжыць
І, сеўшы, кажа: «Буду
чалавекам—
Прыеду на ракеце ў Целяшы!»

Янка Брыль сярод маладых літаратараў.

Васіль Вітка гутарыць з паэтамі—удзельнікамі семінара.
Фота Ул. КРУКА.

Алесь РАЗАНАЎ

Томаз Кампанела

Падвал ззалелы, гразкі
і маскі цемнаты.
Каму патрэбны казкі,
якія мроіш ты!!
Каму патрэбна мука,
твой д'ябальскі імпэт!!
Не вырвецца ні гуку
адсюль на божы свет.
Прыкідвацца вар'ятам,
цягнуць надзеі ніць!..
Не выбухне гармата,
паходня не ўзляціць.
Пакуль жывы — змірыся,
скарыся перад злом.
А ў задуменных рысах:
змагаемся — жывём!..
Свабода,
толькі снішся,
ты бітва—
не спакой.
У скамянелай цішы
нічога ад людской.
Тут мёртвы загадзя,
тут сонца рэдкім госцем.

І не саноўны хтосьці,
яно — табе суддзя.
Аб тым, што набалела,
што вабіць не ў пару,
раскажа Кампанела
гарачаму пяру.
Хай вершаць езуіты
пабоішча і тло,
каб скрозь былі забыты
і розум, і святло,—
дух творчасці не стане
вітаць астрожных соў!..
Але ў святым пісанні
няма такіх высноў!!
Абвіты дзень пятлёю,
працяты дзень ражном...
Ды не згасае тое:
змагаемся — жывём!
Праз жах, злачынствы, голад,
праз дым, што узнялі,
засвеціць
дзіўны горад,
засвеціць
на зямлі!

Мікола ЯНЧАНКА

КОШЫК РАДАСЦІ

Ці ўзімку прыеду да маці,
Ці ў час вясны,
Заўсёды ў нашай хаце
Пах грыбны.

Ад шчасця аж вочы жмуру.
Мне гэты пах, нібы
Хвалюючая уверцюра
З сімфоніі «Па грыбы».

І паўстаюць у памяці.
Быццам цудоўныя сны,
Жнівеньскія раніцы
І жнівеньскія туманы.

Баравікі і рыжыкі—
Дзе тут ты будзеш спаць!
Ад ранішняй свежасці дрыжыкі—
Не суняць.

Па мурагу непрымятым
Спяшаю з туманных далін
Пад шаты дубоў калматых,
Пад шаты маўклівых ялін.

Сотні стракатых радуг
Успыхваюць на сасне.
Радасць, крынічная радасць
Перапаўняе мяне.

Развеяліся раптоўна
Туга і сум.
Радасці кошык поўны
Дадому нясу.

Не патухаюць і ўночы
Радасці той светлякі.
Толькі заплюшчу вочы—
Баравікі!

Кожны крамяны, прыгожы.
Сняцца да самай зары.
Хоць ты з сабой у ложак
Кошык і нож бяры.

Слухаю, як заліваецца
Зладжаны хор лясны...
Помніцца, не забываецца
Пах грыбны.

Валеры ШКІЛЬ

АДЛЯТАЮЦЬ ЖУРАВЫ

Жураўоў шматкроп'е ціхім днём
асеннім
Песню развітання цягне ў сум
дарог...
Гэта восень, як задумлівы
пісьменнік
У кнізе верасня дапісвае радок.
Але хіба поўдзень сум птушыны
злечыць!..
Настальгіяй цяжкаю яны —
Вернаю тугою чалавечай —
Там перахварэюць да вясны.

Злечыць птушак вецер — маладзы
і п'яны
Ад вясновых пахаў, песень
ручаёў, —
Вецер, што сустрэне ў жаўруковы
ранак
Стомленыя крылы жураўоў.

Хай жа светлы смутак сёння
не зацэніць
Мар маіх пра шчасце будучых
дарог,
Сёння, калі восень, як задумлівы
пісьменнік,
У кнізе верасня дапісвае радок.

Міхась МЕЛЬНІК

■ ■ ■

Я чакаю.
Я веру—ты прыйдзеш здаля,
Хоць вясна затапіла дарогі
ў палях...
Ні вясла, ні крыла...
О, калі б жа насустрач
Да мяне ты пайшла!
Калі ты — праз бяздонне,
Я стану мастом;
Калі ты — праз раку,
Я — надзейным плытом;
Праз агонь пранясу,
Хоць згару сам датла;
А праз горы —
Пазычу я крылы ў арла.
Ты прыйдзі...
У мяне —
Ні вясла,
Ні крыла...

Мікола ХАМЯНКОЎ

■ ■ ■

Я шукаў у жыцці
кахання —
самага светлага і незвычайнага,
а мне гаварылі —
дзівак!
Я клікаў сяброў
пахадзіць па палескіх сцежках,
абшарыць азёры і рэчкі,
сустрэцца з дзікам-бадзягам,
а мне гаварылі —
дзівак!
А зараз я не шукаю нічога,
ды мне гавораць тое ж самае.

Васіль ШЫРКО

■ ■ ■

Ты — музыка.
Самая чароўная музыка,
Якой не чуў ніколі...
Ты — самая мілая краска,
Што раз у жыцці зацвітае...
Крыніца ты
З вадою сонечнай...

Ды толькі нявечная музыка!
І краскі завянуць.
Завянуць і тыя,
Што раз у жыцці расцвітаюць, —
Калі перасохне крыніца,
З вадою сонечнаю
Крыніца.

Віктар ЯРАЦ

■ ■ ■

У небе — рэактыўны гул,
А на зямлі старой, як вечнасць,
Паціху дагарае вечар
І пакідае сэрцу сум.
Я пакладу на плечы рукі,
Прынікну да тваіх вачэй,
Каб паплыла зямля хутчэй
І лес адкрыў нам тайну гукаў.
На свеце столькі таямніц,
А мы з табой усё сумуем,
І дні пражытыя сумуем,
Якіх ужо не паўтарыць.
На залатых асенніх клёнах
Гараць лісты аж на паўсвета.
І нас, і дрэў яднае клопат,
Каб паўтарылася ўсё гэта:
У небе — караваны крыл,
А на зямлі лясной і вечнай
Паціху дагарае вечар
На залатых агнях галін...

Галіна АСІПОВІЧ

■ ■ ■

Людзі мае харошыя!
Я — травінка,
Між вамі ўзросшая,
Сэрцаў вашых цяплом сагрэтая.
Я — запеўка,
Яшчэ не распетая.
Вашу мудрасць спазнаць
Намагаюся.
Быць няшчыраю —
Заракаюся.
Людзі!
Толькі б хапіла сілы,
Каб за ўсё я вам адплаціла!

Марыя БАРАВІК

■ ■ ■

Я маці з-пад блакіту неба
Кляновых лісцяў прынясу.
Каб нагадаць, як бохан хлеба
Прымаў сапраўдную красу,

Калі ён на гарачым подзе,
На лісцях ломкіх і сыпучых,
Здабыты ў салёным поце,
Рабіўся свежым і пахучым.

Я ведаю, з якой пяшчотай
Яна іх моўчкі патрымае.
І ад кляновай пазалоты
Запахне даўнім караваем.

Міхась ВЫСОЦКІ

НА ГАРЫШЧЫ

Гарышча ўвосень пахне летам,
Густым настоем польных кветак.
Тут і май з вясёлымі маланкамі,
Цёплы чэрвень з душнымі
дзялянкамі;
Дурманіць чабаром, медуніцаю
І ліпнёвай цёплай навальніцаю;
Пахне мазалямі і грымотамі,
Свежымі, як першы снег,
аблокамі.

Засынаю смачна ў казцы гэтай.
Зноўку сніцца, сніцца лета...

Ганна СІДАРЧУК

ДЗЕ ЯНО, МАЁ ДЗЯЦІНСТВА...

Не чуваць майго дзяцінства звону.
Дзе яно! Шукаю, не знайду.
Можа пад чырвонаю калінай,
Дзе званочкі п'юць з крыніц ваду!

Можа казкі дзе яшчэ чытае,
Лазіць з аднагодкамі ў сад!
Можа ў полі каласкі шукае
Ці ў вайну гуляе у кустах!

Я не знаю, дзе ты. Адгукніся.
Хіба так далёка адышло!
Хочацца гукнуць табе: «Вярніся!»
Ды юнацтва да мяне прыйшло...

Леанід ЯКУБОВІЧ

ПОШУК.

Я то спрашчаю, то ўскладняю,
А ўсё не тое, ўсё не так.
І пошук зноў мяне вяртае
На той, наезджаны бальшак.

Вяртанне гэтае ў пачатак
Пачаткам новым стане зноў.
І стану даўнія пячаткі
Зрываць з праверaных асноў.

Прайду праз мноства паўтарэнняў,
Спазнаю сутнасць многіх страт,
Каб потым выспеліць рашэнне
І — не вярнуцца ўжо назад.

Уладзімір ЛУК'ЯНЕНКА

НЁМАНУ

Па-над берагам, над вадою
Я схілюся журботнай вярбою,
Над табою чаротам схілюся,
Сіні Нёман — рака Беларусі.

Вецер блытае пасмачкі сосен,
Гоніць лісце па хвалях увосень,
Над табой плача каня і бусел,
Сіні Нёман — рака Беларусі.

Зноўку чую і сум, і трывогу,
І шукаю да шчасця дарогу.
Без цябе не пражыў бы я, мусіць,
Сіні Нёман — рака Беларусі.

Таццяна ДЗМІТРУСЁВА

ВОСЕНЬ

Сукенка лёгкая, зялёная
Схавана да другой сустрэчы.
Са звонкіх, залацістых клёнаў
Лісты цяпер ляглі на плечы.
Каралі — чырвань бессаромная
Рабіны стромкай і адчайнай —
Гарыць на шыі маёй кроплямі
Жыццёвай сілы незвычайнай.
А у руцэ — празрысты яблык,
Што так падобны да Зямлі.
Дзіцятка многіх матак-яблынь —
І белы, і жыцця наліў.

Леанід МАЦЯЛЕВІЧ

ТВАЁ ІМЯ

Ля сініх вод,
Дзе лілii намоклі,
Пісаў імя тваё,
Імя з крынічных кропляў.
Звісаў блакіт нябёс
Над рыжай стужкай пляжу.
Я ў роздуме спачатку не
заўважыў,
Калі з-за плёсу панабеглі хвалі
І на пяску
Імя тваё чыталі.
А потым да аблок,
Узняўшы пырскаў срэбра,
Панеслі літары
За сенажаць,
За Дзебру...

ЛЯЛЬКА ДЗЯДЗЬКІ МІКОЛЫ

Я — ужо сямікласніца. А ўсё ніяк не магу прывыкнуць да гэтага і таму часта без прычыны смяюся і дурэю, хоць і прайшоў ужо тыдзень пасля апошняга школьнага званка. А тое, што дырэктар інтэрната дазволіў мне на канікулы паехаць да бабулі ў вёску, і наогул робіць мяне бязмежна шчаслівай.

Я паспела ўжо абабегчы ўсіх сваіх былых сябровак, цішком пабоўтацца ў возеры і нават пакатацца на гнядым каньку, якога прывёў да вады конюх дзядзька Андрэй.

А зараз бабуля дапякае аладкі і заадно выцягвае з печы пузаты чыгунок з куляшом. Я сяджу за сталом і задаволена боўтаю нагамі...

Першы дзень у вёсцы прайшоў крыху не так, як я думала. Жанчыны на вуліцы, згледзеўшы мяне, спыняліся і, узіраючыся, гаварылі: «А вой, гэта ж Волька Сузорчышына, мусіць?! Вырасла як! Ці не смятанай аднэй кармілі там цябе?» А некаторыя ўздыхалі: «От, каб Маруся паглядзела!» Казалі так і стараліся даць мне ў руку агурок ці абаранак.

Маруся — гэта мая мама. Яна тут вырасла, адсюль паехала вучыцца і потым прыехала сюды з мужам — гэта значыць, з маім татам—і са мной. Тут шэсць гадоў назад яна памерла пасля аперацыі. Не зусім пасля. Аперацыя была ёй зроблена яшчэ ў партызанскім шпіталі, а памерла яна пасля нейкіх ускладненняў, што з'явіліся раптам праз шмат гадоў. Тады ж, як мама памерла, тата паехаў некуды ў Карэлію, па вярбоўцы, а мяне забралі ў горад, у інтэрнат. Усяго гэтага я не памятаю альбо памятаю нейкімі абрыўкамі...

— Чаго ты, Волечка? — кажа бабуля, ставячы на стол нейкую ружовую пляшку. — То вясёлая была, а то нешта зажурылася. Можа, у бабы ўжо надакучыла? Ты ўжо дзеўка вялікая, дык во давай па кропельцы вып'ем за твой прыезд. — І, памаўчаўшы, дадае: — І за матку тваю, гаротніцу...

На бабуліных вачах паказваюцца слёзы. Я апускаю галаву. Слова «маці» для мяне надта ж далёкае. У інтэрнаце я амаль не ўспамінала бацькоў. Але тут чамусьці мне робіцца шкада і маці, і самой сябе...

За сталом усталёўваецца цішыня. Парушае яе бабуля:

— А ці помніш ты, унучка, дзядзьку Міколу? Не помніш? Ай-яй-яй, як жа ты не помніш? Ён жа табе ляльку падараваў!

Я недаўменна гляджу на бабулю:

— Якую ляльку?

— Ды во я табе пакажу зараз яе.

Бабуля дастае з куфра нейкі скрутачак, разгортвае яго. У белай паркалёвай хустцы ляжыць старая лялька. З дзіркі на левай руцэ пасыпалася пілавінне. Ранейшыя блакітныя вочкі выблеклі.

— Калі матку тваю хавалі, бабы надта ж галасілі. Дык і ты закрычала. Сталі цябе адцягваць ад маткі, а ты ні ў якую, і ручкамі і ножкамі б'ешся. Вось Мікола, ён тады нашым суседам быў, прынёс табе гэтую ляльку.

Я бяру ў рукі ляльку, а бабуля расказвае:

— Ён, Мікола, гадоў з восем бярог яе. У сорак трэцім, калі ён у партызаны пайшоў, немцы яго Гэльку разам з малой расстралялі. Ён з лесу прыбег тады, калі іх абедзьвюх пахавалі ўжо. А на тым месцы, дзе іх застрэлілі, толькі вось гэтая лялька ляжала. Падняў ён яе, павярнуўся і ў лес пайшоў. Ажно бабы здзіўляліся — ні слязінкі не праліў!..

Назаўтра я іду ў канец сяла — туды, дзе жыве дзядзька Мікола. Чаго я іду — сама добра не ведаю. Ці то проста пабачыць яго, ці — падзякаваць яму. Але ж гэта, мусіць, смешна — дзякаваць праз столькі гадоў?

Вось і хата. Я падыходжу да плоту і спыняюся. І не адразу заўважаю дзядзьку Міколу, які ідзе ў двор з гумна. Узіраюся. Смуглявы абветраны твар з рэзкімі маршчынамі. Светлыя праніклівыя вочы. Ён узіраецца ў мяне і, мусіць, пазнае, бо гэтыя светлыя яго вочы пачынаюць раптам мяняцца. Даўні боль праступае ў іх. А пасля—цеплыня, быццам з-за шэрай хмары выглянуў прамень сонца.

Я гляджу на яго, не міргаючы. І нібы ў сне бачу, як ён падыходзіць, кладзе сваю руку мне на галаву, гладзіць мае валасы. Я хачу нешта сказаць, але не магу. Такая прага бацькоўскага цяпла, такая горыч адзіноцтва абуджаецца ў маёй душы, што я прыхінаюся да яго прапахлай табакай сарочкі і плачу...

АДНАКЛАСНІЦЫ

— Ніна, няўжо гэта ты?

— Ой, Валюшка! Вось дык сустрэча!

— Ты што, на адпачынак сюды прыехала?

— Ды не! На работу ўжо. У інстытуце буду выкладаць. Я ж аспірантуру закончыла. А ты?

Худзенькая сінявокая субяседніца апускае вочы:

— А я там, дзе і рабіла. На швейнай.

— Ой, дык гэта ж цуд! Ты мне, як вопытны чалавек, скажы: праўда, мінскія швачкі не ўмеюць шыць? Ты паглядзі, паглядзі. Бачыш, які матэрыял сапсавалі!

Залатавалосая прыгажуня некалькі разоў павярнулася, каб сяброўка магла лепей разгледзець яе дарагую, сапраўды з цудоўнага матэрыялу, сукенку.

— Ды не, нічога. Вось тут хіба распусціць трошкі... Ты прабач, дачку трэба з садзіка забраць.

— А... От шкада, не пагаварылі нават... Чакай, чакай, дай хоць свой адрас. Можа ў госці калі зойдзем. І ты да нас прыходзь, — Ніна выцягнула з сумачкі запісную кніжку ў тоненькай срэбранай вокладцы, напісала некалькі слоў, вырвала лісток. — Вось, вазьмі... Ну, то бывай...

А праз некалькі дзён яна гаварыла мужу:

— Не, ты зразумей, Міша. Мы некалі сяброўкамі былі, на адной парце сядзелі. А цяпер? Яна ж такая няшчасная. Мне расказвала Інэса Паўлаўна. Яна жыве адна з дзіцем, а бацька яго нават не распісаўся з ёю. Уяўляеш? І жыве ўсё у тым жа сырым, маленькім пакойчыку, што яшчэ з вайны маці яе дастаўся.

— Гм... Яно так, можа. Але ў нас усе будуць людзі салідныя, паважаныя. З жонкамі. Нават Пётр Сілівонавіч, можа, прыйдзе. А тут — маці-адзіночка! — пярэчыў муж.

Усё ж неўзабаве Ніна падымалася па вузкай драўлянай лесвічцы, якая крута вілася ўверх. Ніна ўспаміналa: Валя заўсёды была завадатарам у класе, яе паважалі настаўнікі і пабойваліся хлопцы. А яна, Ніна, была на другім месцы. Нават, помніцца, калі выбіралі Снягурку для п'есы, ніхто не заікнуўся, каб выбралі яе, Ніну. Валіны сінія вочы здаваліся ўсім прыгажэйшымі, чым шэрыя, на беларужозым, з класічнымі рысамі твары, Ніны. А цяпер... Валя — швачка. Простая швачка. А яна? Яна дасягнула многага. Яна дабілася свайго ў жыцці! З вялікім будучым муж, яе ўласныя поспехі, бязбеднае жыццё...

З гэтымі думкамі яна пастукалася ў маленькія, абабітыя дэрманцінам дзверы.

— Заходзьце! — пачуўся старэчы голас.

Ніна акінула вузенькі цесны пакойчык. Усё знаёма, амаль нічога не змянілася са школьных гадоў. Новымі былі толькі гаспадары: пажылая жанчына з вузельчыкам сівых валасоў на патыліцы і гадавалая дзяўчынка з сінімі — Валінымі— вачыма. Жанчына і дзяўчынка «кармілі» вялікага калматага мішку.

— Вы да Валі? — спытала старая. — Прысядзьце, яна зараз прыйдзе. — Памаўчаўшы, дадала: — А вы хто ж ёй будзеце?

Памаленьку яны разгаварыліся. Гаварыла, праўда, больш старая:

— Во, дачушка, дажылася я — сяджу каля ўнучкі і баюся бабуляй сябе назваць. Нявестачка не хоча. Добра, што хоць прыходзіць сюды дазволіла, царэўна гэтая нявенчаная. Не-не, я што ж! — яна нібы спалохалася нечага. — Я нічога пра яе не скажу, дзеўка яна неблагая. Канечне, і мой Хведзька перад ёй вінаваты. Зрабіў дзіця, а яшчэ з нейкай крашанай швэндаўся. Але ж потым на каленях стаяў, у загс цягнуў. Дык жа не — выгнала і цяпер на парог не пускае! Я спачатку думала — ну, яно там... Кроў маладая пакіпіць, але ж сваё возьме. Ажно не! Як пачну гаварыць пра яго, дык... На дзверы паказвае! — у душы старой зноў падымалася крыўда на нявестку.

Але Ніна ўжо не слухала яе. Ёй раптам застукала вострай боллю ў скроні тое, аб чым яны з мужам па маўклівай згодзе не гаварылі...

Аднойчы яна прыехала з курорта. Загарэлая, свежая. Прыехала ўначы. Ціхенька зайшла ў ціхую, сонную кватэру. Са шчаслівай усмешкай ішла на дыбачках да спальні — разбудзіць яго пацалункам, як дзіця. І раптам — мілавідны, сонны тварык маладзенькай дзяўчынкі на шырокіх валасатых грудзях мужа...

Яна даравала яму тое. Шкада было ламаць наладжанае жыццё. «Быць развядзёнкай?» Ніна бачыла, як гэта бывае ў другіх: нахабныя рукі мужчын на тваіх каленях, насцярожаныя позіркі жанчын на вечарынках, нясцерпная гаркота адзінокіх начэй. Яна скарылася, сцярпела. Ну і што, хіба гэта дрэнна? Не зламала сям'ю, не страціла павагі знаёмых. Вось Валька... Дурніца...

Яна не заўважыла, як, нібы лунацік, устала і выйшла на вуліцу з маленькага Нінінага пакойчыка. Выйшла, не развітаўшыся, мусіць, са старой.

Людзі на вуліцы здзіўлена глядзелі на Ніну, а яна ішла і паўтарала амаль уголас:

— Дурніца... Дурніца...

Удзельнікі семінара ў Літаратурным музеі Янкі Купалы.

100

ГІСТОРЫЯ АДНОЙ ГРАМПЛАСЦІНКІ

Некаторы час назад з Каралеўскай бібліятэкі Швецыі ў адрас Усесаюзнай бібліятэкі імя У. І. Леніна была адпраўлена некалькі незвычайная пасылка: замест кніг, якімі рэгулярна абменьваюцца бібліятэкі, на гэты раз у Маскву паляцела... грамафонная пласцінка. На ёй запісана рамантычная песня Бельмана «Над Хагой бабочка порхала...» у выкананні вядомага шведскага спевака Андэрса Бер'е.

Чаму ж шведскія хавальнікі друкаванага слова, парушыўшы звычай, вырашылі раптам накіраваць сваім савецкім калегам запіс музыкі?

— О, гэта цэлая гісторыя, і пра яе трэба расказаць,— гаворыць загадчык аддзела славянскай літаратуры Каралеўскай бібліятэкі доктар філасофіі Стафан Даль. Вось што ён паведаміў:

У канцы 1907 года ў Стакгольм з Фінляндыі прыбыў Ленін. Ён спыніўся ў гасцініцы «Мальмстэн», непадалёк ад старога горада, і павінен быў чакаць прыезду з Расіі Н. К. Крупскай, каб потым праехаць у Швейцарыю.

Сюды, у гасцініцу «Мальмстэн», па яго прыходзіў малады шведскі студэнт, потым вядомы адвакат Хуга Ліндберг. Удваіх яны накіраваліся ў Каралеўскую бібліятэку. Хуга Ліндберг — ён памёр некалькі гадоў назад — у сваіх успамінах расказвае, што яму, студэнту з Упсальскага універсітэта, які прыехаў у Стакгольм на зімовыя канікулы, даручылі быць гідам Леніна. Яны хадзілі не толькі ў Каралеўскую бібліятэку, дзе Ільіч працаваў, але і гасцявалі ў аднаго з кіраўнікоў маладых сацыялістаў Швецыі Хінке Бергегрэна. У кватэры Бергегрэна ў доме нумар 15 па вуліцы Ванадзісвеген Хуга быў сведкам і ўдзельнікам частых гутарак Леніна з Бергегрэнам, у прыватнасці аб планах перасылкі літаратуры ў Расію. З акон кватэры, размешчанай на самым верхнім, пятым, паверху, тады адкрываўся цудоўны выгляд на парк і замак Хага (стары дом на Ванадзісвеген захаваўся да нашых дзён, хоць цяпер ён аказаўся адгароджаным ад парку высокай сцяной з новых будынкаў).

Аднойчы Ленін залюбаваўся выглядам з акна, а Бергегрэн, які валодаў добрым голасам, як успамінае Ліндберг, заспяваў у гэты час адну з песень вядомага шведскага паэта і музыканта Бельмана аб парку Хага і яго прыгожым замку — «Над Хагой бабочка порхала...»

Песня Леніну вельмі спадабалася, і Ліндберг пераклаў Уладзіміру Ільічу з шведскай мовы на нямецкую словы песні Бельмана... У гэты свой прыезд у Стакгольм Ленін неаднаразова бываў і адпачываў у парку Хага.

Увосень 1910 года сям'я Ульянавых два тыдні пражыла ў Стакгольме. Ільіч, для якога паездка ў Расію для сустрэчы з роднымі была немагчымай з-за небяспекі арышту, запрасіў у Стакгольм маці і сястру — Марыю Ільінічну. Яны пасяліліся ў доме нумар 17 на ціхай вулачцы ў цэнтры Стакгольма — Каптэнсгатан. Адсюль усе разам яны адпраўляліся на прагулку па горадзе і нярэдка заходзілі ў парк Хага.

З таго часу мінула больш паўстагоддзя. Цяпер парк Хага — па-ранейшаму любімае месца адпачынку жыхароў Стакгольма. Песні ж Бельмана і ў нашы дні папулярныя, яны ўвайшлі ў скарбніцу нацыянальнага мастацтва Швецыі. Тут памятаюць, што Ільічу, які так добра ўмеў цаніць творы музычнага мастацтва, палюбілася простая і паэтычная мелодыя песні Бельмана, якая ўслаўляе прыгажосць шведскай прыроды.

Савецкія госці, якія прыязджаюць у Стакгольм, абавязкова наведваюць Каралеўскую бібліятэку — бо тут не аднойчы працаваў Ленін, тут у чытальнай зале ў якасці каштоўнай рэліквіі стаіць старадаўні стол з кніжнай паліцай і надпісам на трох мовах, які расказвае, што ў 1907 і 1910 гадах на гэтым месцы займаўся Уладзімір Ільіч. Дырэктар бібліятэкі Уно Вілерс нярэдка дае магчымасць савецкім наведвальнікам паслухаць Бельмана: у адным з пакояў бібліятэкі ён уключае прайгравальнік — і наведвальнікі чуюць мелодыю, якую любіў Ільіч.

— Такая гісторыя песні Бельмана і грампласцінкі, адпраўленай у Маскву,—заканчвае свой расказ Стафан Даль.

Д. ЯРШОЎ,
карэспандэнт ТАСС.

Стакгольм.

СЕЗОН 1969-70 гг.

ГОЛАС УЗРУШАНАГА СЭРЦА

Дырыжор М. Дварыянайтэ і скрыпач А. Лівонтас.

Творчыя кантакты паміж музычнымі калектывамі Беларусі і Літвы — сталыя, плённыя, цікавыя. Меламаны Вільнюса і Каўнаса, Мінска і Гомеля, Клайпеды і Брэста добра ведаюць праграмныя і інструментальныя творы кампазітараў братніх народаў і найбольш вядомых выканаўцаў. На афішах часта сустракаюцца імёны Б. Дварыёніса і М. Аладава, М. Чурлёніса і Я. Цікоцкага, Ю. Юзялюнаса і А. Багатырова, І. Швядаса і Р. Шырмы... Учора ў Мінску ўпершыню ў сёлетнім сезоне адбыўся сімфанічны канцэрт, у праграме якога былі творы літоўскіх кампазітараў, а выканаўцамі іх выступілі дырыжор Маргарыта Дварыянайтэ і скрыпач Аляксандр Лівонтас.

Слухачы мелі магчымасць пазнаёміцца з цікавымі творчымі індывідуальнасцямі, удумлівымі інтэрпрэтарамі музыкі. Паміж аркестрам і выканаўцамі адразу былі наладжаны артыстычныя сувязі ўзаемаразумення.

Мабыць, дапытлівыя меламаны ведаюць, што М. Дварыянайтэ — вучаніца прафесара І. Мусіна, дырыжора, які быў стваральнікам Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра БССР і перад вайной узначальваў яго. Вучылася яна ў гэтага майстра ў Ленінградскай кансерваторыі. Пасля заканчэння вучобы Маргарыта Дварыянайтэ з поспехам выступае за пультам літоўскіх музычных калектываў, а потым і гастраліруе па краіне і за межамі СССР, з'яўляючыся паслядоўным і натхнёным прапагандыстам творчасці літоўскіх кампазітараў. Маргарыта Дварыянайтэ раскрывае старонкі змястоўнай і багатай па думцы, нацыянальнай па характары і разнастайнай па індывідуальнасцях аўтараў музычнай літаратуры, створанай Э. Бальсісам, Ю. Карасасам, Б. Дварыёнісам, А. Рачунасам, Ю. Юзялюнасам, Б. Куцэвічусам і іншымі кампазітарамі.

На канцэрце 14 лістапада дырыжор з Вільнюса паказала, што яна аднолькава ўпэўнена раскрывае складаныя філасофскія задумы і ўмее перадаваць празрыстую пяшчоту чалавечых пачуццяў. Гераічныя вобразы і хараство споведзі яна «чытае» паглыблёна і захоплена. У яе манеры ёсць добрая экспрэсія, з дапамогай якой М. Дварыянайтэ вядзе за сабой аркестр, перадаючы яму сваю любоў да твора і сваё разуменне партытуры. Яна працуе без штучных «націскаў» і знешніх эфектаў. Калі слухаеш яе, бачыш яе жэст, верыш, што ёй прыемна музыцыраваць, а імправізацыйныя моманты падрыхтаваны захапленнем маэстра сутнасцю музычнай плыні.

Дваццаць пяць гадоў выступае на літоўскай эстрадзе таленавіты скрыпач А. Лівонтас. Літоўскія кампазітары часам пішуць інструментальныя творы з разлікам на яго першае выкананне, бо гэты артыст валодае тонкім адчуваннем непаўторнасці выказванняў і нюансіроўкі, і гэта адчуванне робіць яго ігру прывабнай і арыгінальнай, раскрывае аўтарскія задумы на высокім узроўні першаадкрывацеля. Сябруе А. Лівонтас з многімі кампазітарамі. На гэты раз мінчане пачулі, як плённа супрацоўнічае выканаўца з Э. Бальсісам — гэта адкрывалася ў поўным сапраўднага музычнага хараства Другім скрыпічным канцэрце. Саліст радаваў нас і вастрынёй вобразных уздымаў, і нечаканымі мадуляцыйнымі замалёўкамі і віртуозным размахам.

У праграму канцэрта ўваходзілі таксама сімфанічныя танцы Э. Грыга, мі-бэмоль мажорная сімфонія Моцарта і «Маленькі трыпціх» Г. Свірыдава. Тут дырыжор прадэманстравала тонкае адчуванне стылістычных асаблівасцей і настрою кожнай з партытур. Ідучы за М. Дварыянайтэ, аркестр то праменіў сонечнымі сугуччамі, то трапятліва закранаў душэўную споведзь кампазітара, то даваў узлёты драматычнага напружання на поўны голас. Гарталіся старонкі дзённікаў людзей, дзе знайшло адлюстраванне ўстрывожанае сэрца мастака, гатовага змагацца за свае ідэалы.

Канцэрт пакінуў светлыя ўражанні. Мінчане пазнаёміліся з сапраўды высокім прафесіянальным выканаўчым майстэрствам і смелымі мастацкімі шуканнямі цудоўных артыстаў з Літвы.

Р. ГЛАЙ.

ЯНЫ ПРЫНЯТЫ Ў САЮЗ МАСТАКОЎ

КАРПУК Міхась Андрэевіч. Нарадзіўся ў 1930 годзе. У 1962 годзе скончыў Маскоўскі паліграфічны інстытут. Удзельнічаў у рэспубліканскіх выстаўках з 1963 года. У 1966 годзе прымаў удзел у выстаўцы маладых мастакоў. М. Карпук доўгі час працуе мастаком на тэлебачанні. Аформіў больш сарака тэлевізійных спектакляў, канцэртаў, перадач-пастановак.

КРАСОЎСКІ Яўген Калістратавіч. Нарадзіўся ў 1937 годзе. У 1964 годзе скончыў Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут. Прымаў удзел у выстаўках «Мастакі Беларусі — 50 годдзю Савецкай улады», «50 год БССР і КПБ», «11-й маладзёжнай». Асноўныя работы: «Лукомль», «Беларусь», «Віцебская восень», «Суровы Байкал», «Партрэт дзяўчынкі».

КРАЎЧАНКА Ігар Уладзіміравіч. Нарадзіўся ў 1926 годзе. У 1966 годзе скончыў Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут. У рэспубліканскіх выстаўках удзельнічае з 1958 года. На рэспубліканскай выстаўцы ў 1961 годзе І. Краўчанка паказаў работы з фарфору: «Несцерка і шкаляр», «Прылуніўся», «Зубронак».

КРЫЛОЎ Валянцін Аляксандравіч. Нарадзіўся ў 1929 годзе. У 1965 годзе скончыў Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут. Удзел у рэспубліканскіх выстаўках прымае з 1966 года. Асноўныя работы: «Раніца», «Скалы», «Цішыня», «Бэз, «Музыка».

КРЭЙДЗІК Ігар Георгіевіч. Нарадзіўся ў 1937 годзе. Скончыў Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут у 1965 годзе. Удзельнічаў ва ўсесаюзнай выстаўцы дыпломных работ, рэспубліканскай выстаўцы 1964 года. Аўтар афармлення спектакляў «Герой фатэрлянда», «Двое на арэлях», «Людзі на балоце», «Яснае світанне», у Рускім тэатры імя Горкага, тэатры імя Я. Купалы, тэатры оперы і балета БССР.

ЛОСЬ Ларыса Мікалаеўна. Нарадзілася ў 1928 годзе. У 1952 годзе скончыла Мінскае мастацкае вучылішча. Удзельнічала ў рэспубліканскіх выстаўках 1966 і 1967 гадоў. у выстаўках акварэлістаў. Яе работы экспанаваліся на міжнародных кірмашах у Лейпцыгу і Манрэалі.

МІХАЙЛАЎ Міхаіл Дзімітрыевіч. Нарадзіўся ў 1922 годзе. У 1941 годзе скончыў чатыры курсы Віцебскага мастацкага вучылішча. Удзельнічае ў рэспубліканскіх выстаўках з 1960 года. Асноўныя работы: «Сажалка ў парку», «Цені над полем», «Партрэт трактарыста Іваноўскага», «Ранкам», «Да фінішу», «Ракеты на маршы».

МУДРОГІН Уладзімір Мікалаевіч. Нарадзіўся ў 1924 годзе. Спецыяльнай адукацыі не мае. Аформіў шэраг спектакляў у Брэсцкім тэатры імя Ленінскага камсамола Беларусі, сярод якіх: «У пошуках радасці», «Пад адным небам», «Позняя любоў», «Блудны сын», «Жаніцьба Бальзамінава».

Госці Мінска

Адбыўся вялікі санатны вечар маскоўскіх выканаўцаў — скрыпача У. Співакова і піяністкі У. Постнікавай. Выконваліся творы Бетховена, Белы Бартака і Цэзара Франка. Канцэрт прайшоў з вялікім поспехам.

Фота Ул. КРУКА.

НАВІНЫ КІНО

САНЕЧНІКІ СУПРАЦЬ КРЫЖОЎ

Бязмежнае зялёнае поле сланечнікаў. Яно рэзка нарастае, і вось ужо найменшая яго часцінка з вялікім чорна-залатым шарам запоўніла экран, запоўніла свет...

Але — не, ціхмянае поле сланечнікаў усё-такі кончыцца і за ім паўстане вайна і смерць: узгоркі, якія нагадваюць даўнія магілы, вечнымі хвалямі адыходзячы да гарызонта, усыпаны белымі бярозавымі крыжамі. Пад імі ляжаць тысячы італьянскіх салдат, расстраляных немцамі каля ўкраінскага сяла на Палтаўшчыне. На надмагільнай пліце словы Міхаіла Святлова:

Молодой уроженец
Неаполя.
Что оставил в России
ты на поле?
Почему ты не мог
быть счастливым
Над родным
знаменитым заливом?

Так пачнецца яшчэ не закончаны фільм «Сланечнікі», зроблены па сцэнарыі Чэзарэ Дзаваціні і Тоніо Гуера ў садружнасці з савецкім кінадраматургам Георгіем Мдзівані і пастаўлены Віторыо дэ Сікам. У фільме здымаюцца Сафі Ларэн, Марчэла Мастраяні і савецкая актрыса Людміла Савельева.

Матэрыялам для фільма паслужылі сапраўдныя факты. Часці наступаючай Савецкай Арміі вызвалілі сяло, дзе быў размешчаны італьянскі шпіталь. Параненых салдат працяўніка сталі абслугоўваць рускія ўрачы. Шчасце на вайне пераменлівае, і сяло зноў давялося пакінуць, але параненых не пакінулі без догляду. Эсэсаўцы, заняўшы сяло, паставілі да сценкі ўсіх, хто даглядаў хворых. Тады ўзбунтаваліся італьянцы. І эсэсаўцы расстралялі і сваіх параненых саюзнікаў.

Некалькім італьянскім салдатам удалося ўратавацца. Сярод іх Антоніо (Мастраяні) — галоўны герой фільма. Яго выходжвае руская дзяўчына Маша (Савельева), і ён жэніцца на ёй. Яшчэ да вайны, там, у сябе ў Італіі, Антоніо кахаў Джавану (Сафі Ларэн), але шчасце іх было нядоўгім. Усяго тры дні яны пражылі разам, а потым фронт, і Джавана губляе яго. Але яна не верыць у смерць мужа. Пасля вайны, прыехаўшы ў Маскву, а потым на Палтаўшчыну, Джавана даведваецца, што Антоніо жывы і ў яго другая сям'я. Пазнаёміўшыся з яго рускай жонкай, яна ўжо не шукае сустрэчы з мужам і вяртаецца дамоў. Антоніо едзе ў Італію, але Джавана праганяе яго. Так заканчваецца гісторыя, якая нагадвае сумную аповесць кахання двух маладых людзей у старой Вероне. Але на гэты раз закаханым перашкодзіла вайна.

Віторыо дэ Сіку аднойчы задалі пытанне, чаму на ролю савецкай дзяўчыны ён выбраў іменна Савельеву.

— Ды таму, што я ўлюбёны ў Наташу з «Вайны і міру». Больш таго, я думаю, што «Аскар», прысуджаны Людміле Савельевай,— гэта адзін з самых заслужаных «Аскараў».

Я нагадваю гэтыя словы Людміле і ў сваю чаргу пытаюся, ці адразу яна згадзілася на прапанову дэ Сіку і ці змаглі яны знайсці «агульную мову»?

— Так, я згадзілася адразу, не раздумваючы. І была вельмі ўсхвалявана прапановай. А наконт агульнай мовы... На гэта пытанне зможа адказаць толькі гатовы фільм. Але ў мяне іншы раз пытаюцца, на якой мове я гаварыла ў час здымак. Справа ў тым, што мая гераіня — руская жанчына, якая выхадзіла паміраючага італьянца і пакахала яго. За дзесяць гадоў сумеснага жыцця яна навучылася гаварыць па-італьянску зусім мала. Так што ў асноўным мой тэкст ідзе на рускай мове. А на пляцоўцы я гаварыла па-французску, па-руску, іншы раз — жэстамі.

— Ваша саперніца па фільму — Сафі Ларэн называе сваю работу над вобразам Джаваны сваёй самай цікавай роллю. Маглі б і вы сказаць тое самае пра сваю Машу?

— Напэўна, не. Сафі Ларэн здымалася вельмі многа, а ў мяне гэта — другая роля пасля Наташы Растовай. Роля Джаваны цудоўна выпісана і вельмі да яе падыходзіць. Гэта тэмпераментная і страсна кахаючая жанчына. Мая ж Маша займае на экране мала месца, хоць гэта і вобраз трапяткой, нервовай натуры, якая не можа пакінуць выканаўца абыякавым.

Хацелася б яшчэ сказаць некалькі слоў пра Сафі Ларэн. Мяне здзівіла яе вельмі сур'ёзнае стаўленне да ролі, яе працавітасць. Я ні разу не чула, каб яна скардзілася на стому, хоць мы працавалі з вялікім напружаннем.

І яшчэ аб чуласці. Я здымалася з самымі папулярнымі ў свеце акцёрамі і ўвесь час нервавалася. Калі ў нас здымкі закончыліся, трупа паехала ў Італію, забраўшы з сабой увесь матэрыял. Я да гэтага часу не бачыла ні адной пробы.

Я клалася спаць і ўставала з адной думкай — як атрымалася? І раптам тэлеграма: «Дарагая Людміла, учора ўвечары мы праглядалі матэрыялы фільма і прыйшлі ў захапленне ад тваёй ігры. Мы цябе ўспамінаем з вялікай сімпатыяй і любоўю. Сафі і Карла Понці».

Ёсць адзін момант у фільме, дзе я плачу, і трэба было бачыць, як чула паставіўся да мяне Мастраяні. Гаворачы на італьянскай мове, мне зусім незнаёмай, ён здолеў перадаць сваю спагаду, усю глыбіню сваіх клопатаў. Нават пасля таго, як закончыліся здымкі, гэта сцэна нечым прыгнятала, траўміравала мяне. Ён адчуваў гэта, і я ўвесь час чытала ў яго вачах: «Ну, што ты, што ты, супакойся...»

Я пакідаю Людмілу Савельеву з яе трывожнымі сумненнямі, якія, напэўна, не пакінуць яе нават пасля прэм'еры «Сланечнікаў»...

Гэты фільм маглі зняць многія рэжысёры, яго ролі маглі выконваць розныя акцёры, іншай магла быць назва фільма і сюжэтнае афармленне яго ідэі. Ён мог быць зняты ўсюды, бо няма народа, які хацеў бы, каб палі сланечнікаў змяніліся ўзгоркамі, усеянымі белымі крыжамі.

Рэно САЛАМАТШАЕВА.
(АДН).

З НОВЫХ ПЕРАКЛАДАЎ

ГАЛАСЫ ПОЛЬСКІХ СЯБРОЎ

Эрнэст БРЫЛЬ

МЛЫНЫ

І неба ў белым задуменні:
Аблокі, як млыноў камені.

І ты, зямля ў пясках пакорных,—
Цябе вякі малолі ў жорнах.

І зоркі, што мігцяць няспынна,
Ляцяць, як ад млыноў мякіна.

Тадэвуш НОВАК

НА ВАЙНЕ

А што рабіць у часе бітвы!
Мой бацька паўтараў штодзень:
Палі ў людзей, шапчы малітвы,
Ды каску да ілба надзень.

Ну што яшчэ сказаць аб гэтым,
Як прыгадаеш гул трывог!
Рыпіць на ўзлеску верас летам,
Крыжы паніклі ўзбоч дарог.

Цябе хвалюе доля каскі,
Якую кінулі пад плот!
Ну што пад ёй! Пасохлі краскі
Ды і прабіта навылёт.

Яраслаў ІВАШКЕВІЧ

* * *

Гэта расце,
як грыб,
і кусціцца,
як папараць,
з маленькай зялёнай сцяблінкі

пахне грыбніцай,
і фіялкай,
і ядлоўцам,
і памятай суніцай.

Гэта—яркая кветка
і водсвет,
завязь і даспенне,
узлёт і падзенне
і смутак,—

пераходзіць
у некалькі сціслых радкоў,
надрукаваных машынкай
на пажоўклым лісце паперы.

Тадэвуш СЛІВЯК

НЕДАСКАНАЛАСЦЬ ЭВАЛЮЦЫІ

Быў я зярняткам жыцця,
перада мной распалілі
высокае вогнішча фарбаў—
і вочы ў мяне засвяціліся.
Паказалі скарбонку золата—
і выраслі рукі мае.
Занеслі бізун нада мной—
і выраслі ногі мае.
І гэтак дзень за днём
рабіўся я чалавекам.
Калі ж расказалі мне,
які неабдымны свет,
я крылы шукаў за плячыма
і не знаходзіў.

Тут і спынілася
вялікадушша натуры.

Пагадзіўшыся з думкай,
што богам напэўна не буду
І баючыся зрабіцца злодзеем,
стаў я паэтам.

МОВАЙ АГНЮ

Няма агню малога,
ёсць агонь,
ён здолее давесці дрэву, што
і яно агонь,
ён здолее давесці чалавеку, што
і ён агонь таксама,
і мураву, і ветразі, і нават гарады
у вышыні засвеціць,
падпішацца вуголлем,
уздыме з дыму
лесвіцу да хмар.

Вы можаце насіць нашыйнік
з іклаў звярка,
павесіць шаблю для аздобы
на сцяне,
і выцяць з вулканічнай лавы
папяльнічку
і спрасаваны вугаль-дыямент
у золата аправіць
і надзець на палец,
адно агонь ніколі
не дазволіць
зрабіць з сябе нічога,
апроч таго, што ёсць ён сам.
Бо для яго няма
ні формы і ні меры.

Таропка яго крылы вырастаюць
хоць бы з іскры.
Язык яго
заўсёды мовіць
трапна

Пераклад з польскай мовы
Петруся Макаля.

РУПЛІВЫ ПРАЦАЎНІК

Да 80-годдзя нараджэння М. Я. Байкова

Сярод слаўнай плеяды дзеячоў беларускай навукі перыяду яе станаўлення пачэснае месца належыць Мікалаю Байкову, вядомаму мовазнаўцу, літаратару і педагогу.

Мікалай Якаўлевіч Байкоў нарадзіўся ў 1889 годзе ў горадзе Бежацку былой Цвярской губерні (цяпер Калінінская вобласць), але ўсё яго свядомае, поўнае творчых пошукаў жыццё прайшло на Беларусі. Атрымаўшы высокую для таго часу адукацыю (закончыў Маскоўскую духоўную акадэмію), М. Байкоў у 1913 годзе прыязджае ў Мінск, дзе працуе выкладчыкам у гарадской гімназіі і ў прыватных навучальных установах. Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі ён выкладае педагогіку ў Інстытуце народнай асветы, адначасова прымае актыўны ўдзел у рабоце Педагагічнага таварыства, у склад якога ўваходзілі лепшыя навуковыя і педагагічныя сілы (старшынёй быў абраны акадэмік Я. Ф. Карскі). З восені 1921 года М. Байкоў пачаў працаваць у Беларускім педагагічным тэхнікуме. Тут ён выкладае гісторыю педагагічных ідэй. Апрача таго, М. Байкоў чытае лекцыі па педагогіцы на беларускіх настаўніцкіх курсах.

На старонках беларускіх часопісаў М. Байкоў змяшчае цікавыя артыкулы, прысвечаныя пытанням педагогікі, такія, як «Нарысы па гісторыі ідэі працоўнага навучання», «Пытанні жыцця» і праблемы сучаснай школы (да 40-годдзя з дня смерці М. І. Пірагова)», «Прыкметы новай педагогікі», «Марксісцкая педагогіка і беларуская школа», «Поспехі беларускай школы за час рэвалюцыі» і інш.

Педагагічную дзейнасць М. Байкоў спалучаў з плённай навуковай працай у Інстытуце беларускай культуры. Ён належаў да ліку тых вучоных, якія ў першыя гады Савецкай улады стварылі беларускае мовазнаўства. У гэты час, калі беларуская мова набыла дзяржаўныя функцыі і пачала шырока ўжывацца ва ўсіх сферах грамадскага жыцця, неадкладнай задачай дня паўстала пытанне аб складанні слоўнікаў. У 1924 годзе М. Байкоў і М. Гарэцкі выдаюць «Практычны расійска-беларускі слоўнік» аб'ёмам у 20 тысяч слоў.

Вялікую ролю ў жыцці грамадства адыграў «Расійска-беларускі слоўнік», выдадзены М. Байковым і С. Некрашэвічам у 1928 годзе. У яго ўвайшло 60 тысяч слоў. Слоўнік атрымаў высокую ацэнку крытыкі. Вядомы вучоны, акадэмік Я. Карскі пісаў, што гэты слоўнік «адрозніваецца ад іншых падобных выданняў, якія выйшлі да гэтага часу, сваёй паўнатой». Зараз гэта праца стала бібліяграфічнай рэдкасцю. Адзін экземпляр слоўніка з аўтографамі аўтараў знаходзіцца ў Дзяржаўнай бібліятэцы БССР імя Ул. І. Леніна.

Шмат зрабіў М. Байкоў як вучоны сакратар Слоўнікавай камісіі Інстытута беларускай культуры для падрыхтоўкі слоўніка жывой беларускай мовы. Ім былі распрацаваны спецыяльныя праграмы, інструкцыі, апытальнікі, анкеты для збору слоўнікавага матэрыялу ў розных раёнах Беларусі.

Дзякуючы добра наладжанай працы камісіі за тры гады для слоўніка жывой беларускай мовы было сабрана 375 тысяч картак-слоў. Плённая дзейнасць Слоўнікавай камісіі атрымала высокую ацэнку на Акадэмічнай канферэнцыі па рэформе беларускага правапісу і алфавіту, якая праводзілася ў 1926 годзе ў Мінску. Вядомы славіст, прафесар Берлінскага універсітэта Макс Фасмер гаварыў на канферэнцыі: «З вялікай радасцю вітаю я багатыя зместам зборы Слоўнікавай камісіі. Я вельмі здзіўлен тым, як многа тут зроблена за кароткі час ад утварэння інстытута. Спадзяюся і жадаю, каб гэтыя матэрыялы, якія так прыгожа цяпер выглядаюць, па магчымасці хутка з'явіліся ў друку з тым, каб заходнееўрапейскія вучоныя маглі звярнуць на іх сваю ўвагу і ацаніць іх».

М. Байкоў праявіў сябе не толькі як таленавіты мовазнаўца, але і як здольны літаратурны крытык. На старонках беларускіх часопісаў 20-х гадоў можна было часта сустрэць яго артыкулы аб творчасці Я. Купалы, Я. Коласа, З. Бядулі, Ц. Гартнага, М. Чарота, М. Зарэцкага, П. Труса, Ул. Жылкі, Я. Нёманскага і іншых беларускіх пісьменнікаў. У паслякастрычніцкі час у беларускую літаратуру прыйшло шмат здольнай моладзі. Сваімі крытычнымі працамі М. Байкоў дапамагаў іх творчаму росту, імкнуўся развіць мастацкі густ, прывіць пачуццё патрабавальнасці да мовы, да роднага слова. Ён неаднаразова падкрэсліваў, што крыніцай для развіцця маладога паэтычнага таленту з'яўляецца жывая беларуская народная мова, да вывучэння якой павінен імкнуцца кожны пісьменнік.

Развіццё беларускай прозы М. Байкоў цесна ўвязваў з вырашэннем актуальнай праблемы таго часу — фармаваннем літаратурнай мовы. «Развіццё мастацкай прозы,— адзначыў даследчык,— адпавядае найпільнейшай патрэбе нашага часу, — патрэбе сфармавання дакладнай літаратурнай мовы, выяўлення асаблівасцей беларускай фразеалогіі і стылю».

У 1929 годзе з друку пад псеўданімам Мікола Крывіч выйшаў зборнік крытычных артыкулаў М. Байкова «На літаратурныя тэмы», у якім былі змешчаны яго лепшыя працы пра творчасць Янкі Купалы, Якуба Коласа, Цішкі Гартнага і іншых беларускіх пісьменнікаў.

Усіх, хто ведаў Мікалая Байкова, здзіўляла яго працаздольнасць. Ён працаваў настойліва і самааддана. Пяру вучонага належыць больш ста трыццаці прац, якія прысвечаны пытанням мовы, літаратуры і педагогікі. Яго даследаванні вызначаліся глыбінёй і смеласцю думкі. Ён быў добрым знаўцам гісторыі і культуры народаў, ведаў грэчаскую, лацінскую, нямецкую, старaславянскую, польскую і іншыя мовы.

Навуковая спадчына М. Байкова чакае свайго даследчыка.

Л. МІРАЧЫЦКІ.

Куток калекцыянера

ВЯЛІКІ РУСКІ ФІЗІЁЛАГ

120-годдзю з дня нараджэння вялікага рускага вучонага-фізіёлага Івана Пятровіча Паўлава (1849—1936) прысвячаецца памятная паштовая марка, выпушчаная Міністэрствам сувязі СССР.

У аснову кампазіцыі мініяцюры пакладзены партрэт вучонага ў выкананні мастака Анатолія Яр-Краўчанкі. Арыгінал падрыхтаваў да друку мастак Барыс Трыфанаў.

Партрэт акадэміка І. П. Паўлава выканань на бледна-ружовым фоне. Пад ім на аранжавай плашцы напісаны гады жыцця вялікага фізіёлага.

Друкаванне — глыбокае. Зубцоўка — рамачная. Памеры па перфарацыі — 28 на 40 міліметраў. Намінал — 4 капейкі. Нумар па каталогу — 3844.

Людміла КЕЛІМ,
(АДН).

БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАЎНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ ІМЯ А. В. ЛУНАЧАРСКАГА

АБ'ЯЎЛЯЕ ПРЫЁМ У НАРОДНЫ УНІВЕРСІТЭТ МУЗЫЧНАЙ КУЛЬТУРЫ ПА ПРАГРАМЕ БЕЛАРУСКАЙ САВЕЦКАЙ МУЗЫКІ

Запісацца можна ў сектары практыкі Белдзяржкансерваторыі штодзённа з 10.00 да 13.00.

Народны універсітэт музычнай культуры будзе працаваць адзін раз у месяц, чацвёрты чацвер кожнага месяца.

Тэрмін заняткаў ва універсітэце—адзін год. Пачатак заняткаў 27 лістапада 1969 года.

Савет народнага універсітэта.

ТЭЛЕБАЧАННЕ

18 лістапада

Першая праграма. 9.10 — тэлебачанне—школе. Фізіка. 10-ы клас. «Паняцце аб плазме». 9.40—«Лясное возера». Кінанарыс. 16.55 — праграма перадач. 17.00 — навіны (М). 17.15 — для дашкольнікаў. «Хітрушкін малюе». 17.35 — «Панарама навін». 18.00 — «На ўдарных будоўлях пяцігодкі». Выязная рэдакцыя Беларускага тэлебачання на Гродзенскім заводзе капралактаму. Перадача з Гродна. 18.30 ленінскі універсітэт мільёнаў. Гістарычны матэрыялізм. «Гістарычныя формы агульнасці людзей. Нацыі і нацыянальныя адносіны ва ўмовах будаўніцтва сацыялізма і камунізма». Перадача з Кішынёва. 19.00 — «Ступень рызыкі». Мастацкі фільм. 20.35 — «Час». Інфармацыйная праграма (М). 21.15 — творчае аб'яднанне прыгод і фантастыкі. К. Міхал, «Крок убок». Прэм'ера тэлевізійнага спектакля. Другая серыя (М). 22.15 — «Першая Ленініяна». Тэленарыс (М). 22.45 — «Я—з 60-х». Маладзёжная праграма. 23.20 — для студэнтаў вну. «Начартальная геаметрыя».

19 лістапада,

Першая праграма. 9.10 — тэлебачанне — школе. Біялогія. 10-ы клас. «Развіццё жыцця на зямлі». 9.40 — «Сваімі рукамі». Кінанарыс. 14.40 — праграма перадач. 14.45 — школьная фільматэка. «Макбет». Тэлевізійны спектакль. 17.00 — навіны (М). 17.15 — «Подзвіг». Тэлеальманах. Перадача, прысвечаная Дню ракетных войск і артылерыі (М). 18.00 — «Камуністычнаму інтэрнацыяналу моладзі — 50 гадоў». Выступленне сакратара ЦК ЛКСМБ Г. Анціпава. 18.15 — «Панарама навін». 18.30 — «Па ленінскіх мясцінах». Перадача з Ленінграда. 19.00 — да 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна. Ленінскія чытанні. «У. І. Ленін і моладзь». 20.15 — да дня ракетных войск і артылерыі. «Галоўная агнявая моц краіны». Выступленне генерал-лейтэнанта М. Д. Сідарава. 20.30 — канцэрт Дзяржаўнага аркестра народных інструментаў пад кіраўніцтвам І. І. Жыновіча. 21.15 — «Гэта было ў Данбасе». Мастацкі фільм. 23.00 — навіны (М). 23.15 — для студэнтаў вну. «Фізіка». II курс.

20 лістапада

Першая праграма. 16.05 — праграма перадач. 16.10 — школьная фільматэка. «Непераможны вязень». Тэлеспектакль. 17.30 — для юнацтва. «Пошук». Праблема навукова-тэхнічнай творчасці студэнтаў і аспірантаў вну Беларусі. 18.05 — для школьнікаў. «Кнігі нашых сяброў». Асен Босеў. «Грак і мяч». 18.30 — ленінскі універсітэт мільёнаў. Палітэканомія сацыялізма. «Комплексныя тэхніка-эканамічныя і сацыяльныя планы развіцця прадпрыемстваў». Перадача з Ленінграда. 19.00 — «Час». Інфармацыйная праграма (М). 19.30 — праграма каляровага тэлебачання. Чэмпіянат СССР па хакеі. ЦСКА — «Спартак» (М). У перапынках «Панарама навін». 21.45 — «Сёння — рубеж перадавікоў, заўтра — здабытак кожнага». Перадача, прысвечаная калгасу імя Суворава Любанскага раёна. 22.25 — «Забойства без пакарання». Мастацкі фільм (ГДР). 23.40 — для студэнтаў вну. «Вышэйшая матэматыка». II курс.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАЎ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОЎ, А. С. ГРАЧАНІКАЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОЎ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць у аўторак і пятніцу

НАШ АДРАС І ТЭЛЕФОНЫ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара — 3-44-04, аддзела літаратуры — 3-21-53, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 3-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 3-24-62, аддзела публіцыстыкі — 3-24-62, аддзела культуры — 3-22-04, аддзела інфармацыі — 3-44-04, выдавецтва — 6-25-19, бухгалтэрыі — 6-25-87.

«Литература и искусство»—орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

Індэкс 63856 Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі. АТ 19046